

MODERN TÜRKİYE'DE TARİH, KÜLTÜR VE SİYASET

14-15 Mart 2019

Altınbaş Üniversitesi
1. ELEŞTİREL SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ
Program ve Bildiri Özetleri Kitapçığı

ALTINBAS
UNİVERSİTESİ

Yayınları

ALTINBAŞ
ÜNİVERSİTESİ

Yayınları

E-ISBN: 978-605-2065-48-8
1. Basım, Ekim 2020

**MODERN TÜRKİYE'DE TARİH, KÜLTÜR VE SİYASET
ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ 1. ELEŞTİREL SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ
PROGRAM VE BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTAPÇIĞI - 14-15 Mart 2019**

Copyright 2020, ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Bu baskının bütün hakları Altınbaş Üniversitesi Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI bir Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. iştirakidir.
SERTİFİKA NO.: 40340.

Sayfa Tasarım : Erdal Tarkan KARA
Kapak Tasarım : Mehtap YÜRÜMEZ

DÜZENLEME KURULU

Dr. Gözde Orhan, Altınbaş Üniversitesi
Arş. Gör. Tayfun Mertan, Altınbaş Üniversitesi

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Berrin Ceylan Ataman, Altınbaş Üniversitesi
Prof. Dr. Feride Gönel, Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Çağlar Keyder, Koç Üniversitesi
Prof. Dr. Zafer Toprak, Koç Üniversitesi
Doç. Dr. Gülhan Erkaya Balsoy, İstanbul Bilgi Üniversitesi
Doç. Dr. Pınar Melis Yelsalı Parmaksız, Bahçeşehir Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer Turan, İstanbul Bilgi Üniversitesi
Doç. Dr. Ateş Uslu, İstanbul Üniversitesi
Dr. Özlem Akkaya, Yeditepe Üniversitesi
Dr. Hakkı Başgüney, Beykoz Üniversitesi
Dr. Doğan Çetinkaya, İstanbul Üniversitesi
Dr. Erdem Sönmez, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Dr. Sinan Yıldırım, İstanbul Üniversitesi
Dr. Barış Zeren, FMV Işık Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ	
1. ELEŞTİREL SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ.....	1
PROGRAM.....	3
KONFERANS BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI.....	9
SUNUŞ	11

1. Oturum

SAĞLIKTA, EĞİTİMDE VE CEZALANDIRMADA	
KURUMLARIN DÖNÜŞÜMÜ.....	15
Sağlıkta Dönüşüm Programına İki Bakış: Doktorlar ve Hastalar mı?	
Elitler ve Halk mı?.....	17
<i>Arş. Gör. Ayşecan Kartal</i>	
Türkiye'nin Yeni Erken Çocukluk Eğitimi Kurumları:	
Sıbyan Mektepleri	18
<i>Dr. Ece Cihan Ertem</i>	
Türkiye'de Cezalandırma Alanının Dönüşümü	19
<i>Dr. Arda İbikoğlu</i>	
Resmi Bilirkişilik Mekanizmasının Krizi: Adli Tıp Kurumu'nun	
Kurumsal ve Pratik İşleyişi	21
<i>Dr. Yonca Güneş Yücel</i>	

2. Oturum

RUH VE BEDEN: GEÇ OSMANLI VE ERKEN CUMHURİYET	
DÖNEMİ'NDE SAĞLIK VE TIP.....	23
On Dokuzuncu Yüzyıl İstanbul'unda Sağlık: Filles de la Charité ve	
Beyoğlu Belediye Hastanesi.....	25
<i>Dr. Ceren Gülser İlikan Rasimoğlu</i>	

Tıp Tarihinde Unutulmuş Bir Osmanlı Hekimi: Doktor İbrahim Şevki ve “Hüviyet”	27
<i>Dr. Ebru Aykut</i>	
Sekte-i Kalp: Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyet’in İlk Yıllarına Kalp Krizi Vakaları	29
<i>Dr. Ufuk Adak</i>	
Müsamereden Müesseseye: La Paix Hastanesi’nde Nöropsikiyatrinin Sahnelenmesi ve Kurumsallaşması (1915-1918)	31
<i>Dr. Fatih Artvinli</i>	

3. Oturum

2000’LER TÜRKİYE’SİNDE KURUMLAR, SERMAYE VE EMEK	33
Türkiye'nin Mevcut Üretim Yapısında Stagfasyonist Eğilimlerin Dinamikleri	35
<i>Dr. Emre Ergüven</i>	
Neoliberalizmin Kurumları ve Otoriteryenleşme: BDDK Örneği	37
<i>Arş. Gör. Tayfun Mertan</i>	
Rekabetin Sefaleti: Telgraftan Mobil Telefona Türkiye’de Yabancı Sermaye ve Rekabet Dayatması	39
<i>Dr. Sırrı Emrah Üçer</i>	
Türkiye’de Düşük Ücretli Çalışma	40
<i>Doç. Dr. Ayça Akarçay, Dr. Selin Pelek</i>	
Yönetim Aklını Cinsiyetlendirmek: Beyaz Yakalı Disiplin Yöntemlerine Cinsiyet Perspektifiyle Bakmak	42
<i>Dr. Ebru Işıklı</i>	

4. Oturum

TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET: ANLATIDA YANSIMALAR VE DENEYİMLER.....	45
Eşlikten Eşitliğe: Fatma Aliye Hanım ve Taadüd-i Zevcat Tartışması ..	47
<i>Başak Deniz Özdoğan</i>	
Modernliğin, Siyasetin, İffetin Gölgesinde, Türkiye Edebiyatı’nda Kadınlık Halleri	49
<i>Dr. Tülin Ural</i>	

Yeni Bir Ev Kurmak: Kadınların Özgürleşme ve Güçlenme İmkânları.....	52
<i>Dr. Ceren Lordoğlu</i>	
Hamilelik, Doğum ve Doğum Anlatılarının Blogosphere’de (Yeniden Siyasallaşması): Türkiye’de Neoliberal Pronatalist Söylemler, Devlet ve Devlet Dışı Aktörler	54
<i>Dr. Tuba Demirci</i>	
5. Oturum	
KÖYDE, KENTTE, GÖÇ YOLLARINDA KADINLAR	57
1960’lı Yıllarda Ege Köylerinde Topraksız Köylü Mücadeleleri, Siyaset ve Kadın.....	59
<i>Dr. Bengü Kurtege-Sefer</i>	
Suriyeli Mülteci Kadınların Kent Deneyimi: İstanbul’da Yaşamak	62
<i>Doç. Dr. Nur Banu Kavaklı</i>	
Tarlada Kadın, Çadırda Kadın: Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçilerinin Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Analizi	64
<i>Deniz Pelek</i>	
Vakit Nasıl Geçer? Kadınların (İş) Rutinleri ve Müzik.....	65
<i>Dr. Berna Ekal</i>	
6. Oturum	
MEKÂN VE KENT.....	67
Türkiye’de Belediye Başkanı Olmak: Sınırlar, Stratejiler ve Meşruiyet	69
<i>Dr. Osman Savaşkan</i>	
İhya, Hizmet, Islah: 2000’ler Diyarbakır’ında Mekân Politikası	71
<i>Dr. Fırat Genç</i>	
2000’ler Dersim’inde Mekân Politikaları	73
<i>Dr. Gözde Orhan</i>	
Finansallaşma Hegemonya ve Sermaye Birikimi Üçgeninde 2000’lerin İnşaat Stratejisi	74
<i>Dr. Melih Yeşilbağ</i>	

7. Oturum

TÜRKİYE SİYASETİ: TARİH, İDEOLOJİLER VE HUKUK 77

Cumhuriyet'in İlk İç Sürgünü İzinde Bellek ve Kimlik: Türkiye
Çerkeslerinin Diaspora İnşası 79

Dr. Eylem Akdeniz Göker

1970'ler Türkiye'sinde Kentsel Popülizm: "Umudumuz Ecevit" 81

Dr. Mehmet Ertan

Mahkemelerde Yeniden Yazılan Tarih: 12 Eylül Siyasi Davalarında
Kurgulanan Geçmiş 83

Seval Gülen

Toplumsal Hareketler ve Hukuk Bağlamında Adliye Önü Eylemleri:
90'lara Bir Bakış 85

Arş. Gör. Rüya Yüksel

1990 Sonrası Türkiye'de Din Çalışmaları: Dinin Kuramsal ve Siyasal
(Yeniden) İnşası 88

Dr. Selin Dingiloğlu

8. Oturum

EMEK VE MAHALLE..... 91

Erken Cumhuriyet Döneminde Şirket-i Hayriye İşçilerinin Yerleşim
Örüntüleri ve Bekâr Barınakları 93

Doç. Dr. Nurşen Gürboğa

İstanbul'da Yerel Siyaset, İttihatçılar ve Milliyetçilik, 1908-1925..... 95

Dr. Erol Ülker

On Dokuzuncu Yüzyılda İstanbul'da İşçi Mahalleleri ve
Sınıf Oluşumu..... 96

Dr. Akın Sefer

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ
1. ELEŞTİREL SOSYAL BİLİMLER
KONGRESİ

Modern Türkiye'de Tarih, Kültür ve Siyaset

14-15 Mart 2019

Altınbaş Üniversitesi Gayrettepe Sosyal Bilimler Yerleşkesi

PROGRAM

14 Mart Perşembe

10.00-10.30 Kayıt

10.30-10.45 Açılış

10.45 – 12.00 Sağlıkta, Eğitimde ve Cezalandırmada Kurumların Dönüşümü (Oturum Başkanı: Prof. Dr. Berrin Ceylan Ataman)

Arş. Gör. Ayşecan Kartal (Galatasaray Üniversitesi) “Sağlıkta Dönüşüm Programı'na İki Bakış: Doktorlar ve Hastalar mı? Elitler ve Halk mı?”

Dr. Ece Cihan Ertem (Lund Üniversitesi) "Türkiye'nin Yeni Erken Çocukluk Eğitimi Kurumları: Sıbyan Mektepleri"

Dr. Arda İbikoğlu (Altınbaş Üniversitesi) "Neoliberal Dönemde Güvenlik ve Yönetimsellik: Türkiye'de Cezalandırma Alanının Dönüşümü"

Dr. Yonca Güneş Yücel “Resmi Bilirkişilik Mekanizmasının Krizi: Adli Tıp Kurumu'nun Kurumsal ve Pratik İşleyişi”

12.00-13.00 Öğle Yemeği

13.00-13.45 Prof. Dr. ZAFER TOPRAK “Erken Cumhuriyet'te Çocuk Ölümleri ve Yaşam Umudu”

13.45-14.00 Ara

14.00- 15.15 Ruh ve Beden: Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Sağlık ve Tıp (Oturum Başkanı: Prof. Dr. Zafer Toprak)

Dr. Ceren İlikan (Acıbadem Üniversitesi) "On Dokuzuncu Yüzyıl İstanbul'unda Sağlık: *Filles de la Charité* ve Beyoğlu Belediye Hastanesi"

Dr. Ebru Aykut (MSGSÜ) "Tıp Tarihinde Unutulmuş Bir Osmanlı Hekimi: Doktor İbrahim Şevki ve 'Hüviyet'"

Dr. Ufuk Adak (Altınbaş Üniversitesi) "Sekte-i Kalp: Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kalp Krizi Vakaları"

Dr. Fatih Artvinli (Acıbadem Üniversitesi) "Müsamereden Müesseseye: La Paix Hastanesi'nde Nöropsikiyatrinin Sahnelenmesi ve Kurumsallaşması (1915-1918)"

15.15-15.30 Ara

15.30-17.00 2000'ler Türkiye'sinde Kurumlar, Sermaye ve Emek (Oturum Başkanı: Dr. Mustafa Avcı)

Dr. Emre Ergüven (Beykoz Üniversitesi) "Türkiye'nin Mevcut Üretim Yapısında Stagflasyonist Eğilimlerin Dinamikleri"

Arş. Gör. Tayfun Mertan (Altınbaş Üniversitesi) "Neoliberalizmin Kurumları ve Otoriterleşme: BDDK Örneği"

Dr. Sırrı Emrah Üçer (Yıldız Teknik Üniversitesi) "Rekabetin Sefaleti: Telgraftan Mobil Telefona Türkiye'de Yabancı Sermaye ve Rekabet Dayatması"

Dr. Selin Pelek (Galatasaray Üniversitesi) ve **Doç. Dr. Ayça Akarçay** (Galatasaray Üniversitesi) "Türkiye'de Düşük Ücretli Çalışma"

Dr. Ebru Işık (Boğaziçi Üniversitesi) “Yönetim Aklını Cinsiyetlendirmek: Beyaz Yakalı Disiplin Yöntemlerine Cinsiyet Perspektifiyle Bakmak”

17.00-17.15 Ara

17.15- 18.30 Türkiye' de Toplumsal Cinsiyet: Anlatıda Yansımalar ve Deneyimler (Oturum Başkanı: Dr. Güzde Orhan)

Başak Deniz Özdoğan (Boğaziçi Üniversitesi) “Eşlikten Eşitliğe: Fatma Aliye Hanım ve Taadüd-i Zevcat Tartışması”

Dr. Tülin Ural (MSGSÜ) "Modernliğin, Siyasetin, İffetin Gölgesinde, Türkiye Edebiyatı'nda Kadınlık Halleri"

Dr. Ceren Lordoğlu (MSGSÜ) "Yeni Bir Ev Kurmak: Kadınların Özgürleşme ve Güçlenme İmkânları"

Dr. Tuba Demirci (Altınbaş Üniversitesi) “Hamilelik, Doğum ve Doğum Anlatılarının Blogosphere’de (Yeniden) Siyasallaşması: Türkiye’de Neoliberal Pronatalist Söylemler, Devlet ve Devlet Dışı Aktörler”

15 Mart Cuma

10.45- 12.00 Köyde, Kentte, Göç Yollarında Kadınlar (Oturum Başkanı: Dr. Tuba Demirci)

Dr. Bengü Kurtege-Sefer (Koç Üniversitesi) “1960’lı Yıllarda Ege Köylerinde Topraksız Köylü Mücadeleleri, Siyaset ve Kadın”

Doç. Dr. Nur Banu Kavaklı (Altınbaş Üniversitesi) “Suriyeli Mülteci Kadınların Kent Deneyimi: İstanbul’da Yaşamak”

Deniz Pelek (Boğaziçi Üniversitesi) "Tarlada Kadın, Çadırda Kadın: Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçilerinin Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Analizi"

Dr. Berna Ekal (Altınbaş Üniversitesi) "Vakit nasıl geçer? Kadınların İş Rutinleri ve Müzik"

12.00-13.00 öğle arası

13.00-13.45 Prof. Dr. ÇAĞLAR KEYDER "Kurumlar ve Toplum"

13.45-14.00 Ara

14.00 – 15.15 Mekan ve Kent (Oturum Başkanı: Prof. Dr. Çağlar Keyder)

Dr. Osman Savaşkan (Marmara Üniversitesi) "Türkiye'de Belediye Başkanı Olmak: Sınırlar, Stratejiler ve Meşruiyet"

Dr. Fırat Genç (İstanbul Bilgi Üniversitesi) "İhya, Hizmet, Islah: 2000'ler Diyarbakır'ında Mekân Politikası"

Dr. Gözde Orhan (Altınbaş Üniversitesi) "2000'ler Dersim'inde Mekân Politikaları"

Dr. Melih Yeşilbağ (Ankara Üniversitesi) "Finansallaşma, Hegemonya ve Sermaye Birikimi Üçgeninde 2000'lerin İnşaat Stratejisi"

15.15-15.30 Ara

15.30-17.00 Türkiye Siyaseti: Tarih, İdeolojiler ve Hukuk
(Oturum Başkanı: Dr. Arda İbikoğlu)

Dr. Eylem Akdeniz Göker (Altınbaş Üniversitesi) “Cumhuriyet’in İlk İç Sürgünü İzinde Bellek ve Kimlik: Türkiye Çerkesleri’nin Diaspora İnşası”

Dr. Mehmet Ertan (Düzce Üniversitesi) “1970’ler Türkiye’sinde Kentsel Popülizm: Ecevit’in Yükselişi”

Seval Gülen (Boğaziçi Üniversitesi) “Mahkemelerde Yeniden Yazılan Tarih: 12 Eylül Siyasi Davalarında Kurgulanan Geçmiş”

Arş. Gör. Rüya Yüksel (Altınbaş Üniversitesi) “Toplumsal Hareketler ve Hukuk Bağlamında Adliye Önü Eylemleri: 90’lara Bir Bakış”

Dr. Selin Dingiloğlu (Üsküdar Üniversitesi) “1990 Sonrası Türkiye’de Din Çalışmaları: Dinin Kuramsal ve Siyasal (Yeniden) İnşası”

17.00-17.15 Ara

17.15- 18.15 Emek ve Mahalle (Oturum Başkanı: Dr. Fırat Arapoğlu)

Doç. Dr. Nurşen Gürboğa (Marmara Üniversitesi) “20. yy. Başlarında Şirket-i Hayriye İşçileri ve Bekâr Barınakları”

Dr. Erol Ülker (Işık Üniversitesi) “İstanbul’da Yerel Siyaset, İttihatçılar ve Milliyetçilik, 1908-1925”

Dr. Akın Sefer (Koç Üniversitesi) “On Dokuzuncu Yüzyılda İstanbul’da İşçi Mahalleleri ve Sınıf Oluşumu”

KONFERANS BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI

Yayına Hazırlayan:
Dr. Gözde Orhan

Mayıs 2019

SUNUŞ

14-15 Mart 2019'da Altınbaş Üniversitesi Sosyal Bilimler Yerleşkesi'nde Eleştirel Sosyal Bilimler Kongresi'nin ilkinin düzenledik. Kongrede sosyal bilimlerin farklı alanlarından 39 araştırmacı bir araya gelip iki gün boyunca toplam 8 oturumda özgün çalışmalarını sundu ve tartıştı. Altınbaş Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Berrin Ceylan Ataman'ın açılışını yaptığı kongrenin ana konuşmacıları; 19. ve 20. yüzyıl tarihyazımından Cumhuriyet tarihinin ekonomik ve sosyal tarihine pek çok konuda sayısız kitabın yazarı Prof. Dr. Zafer Toprak ile tarihsel sosyolojiden kent sosyolojisine tarımdan devlet tartışmalarına zengin bir araştırma yelpazesiyle ilham verici eserlere imza atan Prof. Dr. Çağlar Keyder'di.

Birinci Eleştirel Sosyal Bilimler Kongresi'ni düzenlerken iki önemli hedefimiz vardı. İlki, disiplinler sınırlara sıkıştırılan sosyal bilimsel konu başlıklarını, farklı disiplinlerden araştırmacıların özgürce tartışabileceği bir formatta yeniden kurgulamaktı. Bunun için oturumları düzenlerken araştırmacıların disiplinler çeşitliliğine öncelik verdik. Böylelikle, örneğin, toplumsal cinsiyetin inşasına odaklanılan bir oturumda edebiyatın ya da tarihin kendi araştırma yöntemlerinin dışına taşarak, bunların birbirleriyle etkileşerek nasıl söz üretebildiğini görmek mümkün oldu. İkinci hedefimiz, anaakım analizler ve yöntemler yerine yenilikçi ve sorgulayıcı düşünme biçimlerine alan açmaktı. Şüphesiz akademi ve genel olarak sosyal bilimlerin eleştirel düşünceden beslenir. Çoğunlukla akademi dışına

itilen ve akademik bilgi üretim süreçlerinden ayrıışan eleştirel yaklaşımların ve kuramların, güncel sorunları açıklamaktaki, çözümlemekteki ve çözmekteki gücünü yeniden keşfetmek açısından anaakım olanın dışına çıkabilmek önemliydi. Bu bağlamda kongrenin önemli kapılar araladığını, yeni sorular sormaya vesile olduğunu umuyoruz.

Birinci Eleştirel Sosyal Bilimler Kongresi bilim kurulu, çok sayıda başvuru arasından sosyal bilimlere bir bütün olarak ele alan ve incelediği konuyu tarihselleştirme çabası içerisindeki tebliğlere öncelik verdi. Örneğin göç teması etrafında şekillenen “Köyde, Kentte, Göç Yollarında Kadınlar” oturumu, göçün tarihselliğini vurgulayarak bugünün yurttaşlarının da bir zamanların göçmenleri olduğunu hatırlatmış, bugün hızlıca ötekileştirilen göçmenlerle duygudaşlık ve dayanışma ağları kurmanın önemini altını çizmiştir. “Türkiye Siyaseti: Tarih, İdeolojiler ve Hukuk” oturumu, yakın geçmişimizi hafıza teması etrafında tartışmaya açmış, öznesi sıradan insanlar olan farklı bir tarihyazımının imkânlarını gözler önüne sermiştir.

Kongrenin en ilgi çekici oturumlarından birisi kuşkusuz sağlık ve tıp tarihi oturumu oldu. Kongrenin geç dönem Osmanlı’da gündelik hayata mercek tutan ve modernleşme sürecine farklı bir perspektiften bakan çalışmalara yer veren bu bölümü, 19. yüzyıldan günümüze sağlık kurumlarının ve hekimliğin dönüşümüne ışık tutmuştur. Sunulan tebliğlerin, henüz çok yeni sayılabilecek bu literatüre dikkate değer bir katkı sunmuş olduğunu söylemek yanlış olmaz. Diğer yandan sosyal politika anlayışının gelişmesiyle kurumların yeniden şekillenen işlevleri, “Sağlıkta, Eğitimde ve Ceza-landırmada Kurumların Dönüşümü” oturumunda ayrıca tartışılmaya açılmıştır. Böylelikle Osmanlı’dan günümüze kimi kurumların ve mesleklerin sürekliliklerinin yanı sıra bu kurumların işleyişlerindeki kırılmalar da araştırmacıların ilgisine sunulmuştur.

Kongrede sermaye, emek ve kent temaları farklı oturumlarda derinlemesine tartişılma olanağı buldu. Kır ve kent ölçekleri arasındaki ayrımların neredeyse silikleştiği içinde yaşadığımız neoliberal dönemde, emeğin kentle bağlantısı da farklılaşıyor. Prekarite, güvencesizlik, esnek çalışma üzerine kurulu yeni dünya düzenini anlamlandırmaya çalışırken yine geçmişe, tarihe bakma ihtiyacı hissediyoruz. Tam da bu yüzden ekonomiyi, siyaseti ve toplumu tarihsel bir perspektiften incelemeyi sürdürmekte ısrar etmek gerekiyor.

Dr. Gözde Orhan

1. Oturum:

SAĞLIKTA, EĞİTİMDE VE
CEZALANDIRMADA
KURUMLARIN DÖNÜŞÜMÜ

SAĞLIKTA DÖNÜŞÜM PROGRAMINA İKİ BAKIŞ: DOKTORLAR VE HASTALAR MI? ELİTLER VE HALK MI?

Arş. Gör. Ayşecan Kartal
Galatasaray Üniversitesi

2002-2011 yılları arasında AK Parti, hükümet ve hükümete yakın konumlanmış medyanın sağlıkta reform programı etrafında şekillenen siyasi söyleminin incelendiği bu çalışma, 2007 ve 2011 genel seçimlerinde ve 2009 ve 2014 yerel seçimlerinde sağlıkta dönüşüm programının sahip olduğu ağırlığa odaklanmaktadır. Aynı zamanda sağlıkta dönüşüm programına karşı ortaya çıkan muhalif söylemin nasıl şekillendiği de incelenmiştir. Araştırmada hem hükümet tarafından sağlıkta dönüşüm programının nasıl tanıtıldığı ve etrafında nasıl bir siyasi söylem oluşturulduğuna bakılıp hem de Türk Tabipler Birliği'nin ve onunla aynı çizgide hareket eden meslek örgütleri ve sendikaların nasıl bir muhalif söylem oluşturduklarına bakılarak sağlığın 2000ler Türkiye'sinde nasıl bir siyasi tartışma, muhalefet ve kutuplaşma zemini haline geldiği incelenmiştir. 2002-2011 yıllarını kapsayan ve hem hükümete yakın hem de muhalif olan gazetelerden oluşan ayrıntılı bir medya taraması, AK Parti'nin 2002, 2007 ve 2011 yıllarına ait seçim beyannameleri ve Türk Tabipler Birliği'nin yayınları bu incelemeye temel oluşturmuştur.

TÜRKİYE'NİN YENİ ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ KURUMLARI: SİBYAN MEKTEPLERİ

Dr. Ece Cihan Ertem
Lund Üniversitesi

2013 yılı öncesi sadece özel kurumlarda faaliyet gösteren İslami anaokulları, halk arasında bilinen ismi ile “Sıbyan Mektepleri”, AKP döneminde hükümetin resmi söyleminde de yer alan “dindar nesil yetiştirme” amacına uygun olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından önce pilot uygulama ile, ardından 2014 yılında bütün yurttaki mahalleler bazında açılan devlet kurumlarında haftada en az 25 saat olacak şekilde örgün eğitime başladı. 2013 yılı öncesinde soyut kavramları algılayamayacakları göz önünde tutularak 4-6 yaş grubu çocuklar için devlet kurumlarında verilmeyen din ve Kuran eğitimi, tarikatlar ile ilintili özel anaokullarında sürdürülüyordu. Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı yaz Kuran kursları, camilerde günde 1-2 saatlik sureler ile 12 yaş ve üzeri çocuklar için düzenleniyordu. İlköğretimde ise 4. sınıfta başlayan Din Kültürü ve Ahlak dersi, evrensel değerlerin aktarımı hedeflenerek planlanıyordu, MEB tarafından haftada 2 saat olarak düzenlenmişti. Bu bağlamda radikal bir uygulama olan Sıbyan Mektepleri, devlet eliyle 4-6 yaş grubu çocuklara İslami anaokulu eğitimi vermekte ve haftada en az 25 saat olmak üzere ortalama 30 saat faaliyet göstermektedir. Bu konferans bildirisi, Türkiye’de 2013 yılı itibariyle değişen erken çocukluk eğitimi politikalarını AKP iktidarının genel politik söylemi bağlamında değerlendirmektedir. Bildiri, resmi adıyla “4-6 Yaş Grubu Çocuklar için Kuran Kursları’nı” konu edinerek ilgili istatistikî bilgiler temelinde Sıbyan Mektepleri’nde 2018-2019 eğitim döneminde yaptığım saha çalışmasının ilk bulgularını teorik bir çerçeve içerisinde aktaracaktır. Bulgular Diyanet İşleri Başkanlığı verileri, gözlemlediğim okullardan ayrıntılar, öğretmen ve veliler ile sürdürdüğüm derinlemesine mülakatlardan oluşmaktadır.

TÜRKİYE'DE CEZALANDIRMA ALANININ DÖNÜŞÜMÜ

Dr. Arda İbikoğlu
Altınbaş Üniversitesi

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye’de 2000’li yılların başlarından beri cezalandırma alanında görülen dönüşümleri F-tipi cezaevleri ekseninde incelemektir. F-tipi cezaevlerindeki rasyonelleştirme ve risk yönetimine dayanan yeni kurgu denetimli serbestlik, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve MOBESE gibi cezalandırma alanındaki yeni uygulamalarda da görülmektedir.

F tipi hapisanelerde dış güvenlik dikenli teller ve dijital sistemler ile sağlanırken, iç güvenlik ise mahpusların bir araya gelmesinin sınırlandırılması üzerine kuruludur. Nitekim F tipi cezaevlerinde uygulanmakta olan tırmanan disiplin cezaları uyumsuz mahpusları kademeli olarak hücre cezasına götürür. İslahın arka plana itildiği bu yeni sistemde kurallara uymanın yükümlülüğü mahpusun kendisindedir. Kurallara uyduğu sürece sistemin sunduğu sosyalleşme imkânlarından yararlanabilecektir. Fakat “akılcı” davranmaz, diğer bir deyişle “çıkartlarına uygun” hareket etmez ise tırmanan disiplin cezaları alarak artan tecride maruz kalacak ve böylece de “güvenlik tehdidi” oluşturamayacaktır. Bu yeni sistemde hapisane idaresine düşen görev elindeki özendirici ve caydırıcı araçları kullanıp hapisanede daimî olarak var olan güvenlik tehdidini en ucuz ve etkin şekilde yönetmesidir.

Denetimli serbestlik uygulaması, F tipi cezaevlerinde gördüğümüz etkin güvenlik yönetiminin bir uzantısıdır. Denetimli serbestlik cezaevinin dışında, kendi içinde de derecelendirmesi olan başka bir denetim ağıdır. “Akıllı” ve “çıkartına uygun” davranıp kurallara uyan mahpuslar denetimli serbestliğe terfi edip, kurallara uymaya

devam ettikleri sürece bu yeni denetim ağının sunduğu imkânlardan yararlanabilmektedirler. Hüküm giyerek, hiç hapse girmeden denetimli serbestlik takibinde olan başka birisi ise kurallara uymadığı takdirde, cezaevine gönderilip daha ağır bir denetim ağına tabi olacaktır. Özetle, burada gördüğümüz güvenliğin dereceli olarak yönetildiği geniş bir denetim ağı sistemidir.

CMK 231. Maddesinin 5-14. fıkralarında tanımlanmış olan hükümün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) da “beş yıllık denetim süresi içinde tekrar suç işlenmesi halinde ilk hüküm açıklanır” ibaresiyle suçluyu bir yandan akılcı ve çıkarıcı davranmaya yönlendirirken, diğer yandan da denetimli serbestlik ile genişlemiş kapsayıcı ve dışlayıcı ağlara yeni bir çeper eklemektedir. Cezalandırma alanındaki bu dönüşümün son bir örneğini de MOBESE (Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu) kameralarında görebiliriz. Yakalanma kaygısı taşıyan rasyonel suçlunun kamera karşısında suçtan kaçınacağı varsayılmaktadır. Bütün bu yeni uygulamalarda bir yandan rasyonel olduğu varsayılan suçlunun karşısına özendirici ve cezalandırıcı mekanizmalar konulurken diğer yandan da suçun kaçınılmazlığı kabul edilmektedir. Diğer bir deyişle suçun çıkış nedenlerine odaklanmaktansa kapsayıcı ve dışlayıcı ağlar ile suç riskini daha etkin ve ucuza yönetme çabası ön plan çıkmaktadır.

RESMİ BİLİRKİŞİLİK MEKANİZMASININ KRİZİ: ADLİ TIP KURUMU'NUN KURUMSAL VE PRATİK İŞLEYİŞİ

Dr. Yonca Güneş Yücel

Osmanlı coğrafyası ve sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nin sağlık politikasını oluşturma ve kurumsallaştırma sürecinde adli tıp özgün bir yerde durmaktadır. Fransız Devrimi, Sanayi Devrimi gibi dünyada siyasi, iktisadi açıdan yaşanan köklü dönüşümler, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e siyasi ve idari birçok süreci etkilemiştir. Bu dönüşüm sürecinde kamu sağlığı alanındaki uygulamalar, modern tıp anlayışıyla paralellik taşımaktadır. Ancak kamu sağlığını birçok açıdan içeren adli tıp, otopsi uygulamalarına yönelik tereddüt dikkat çekmektedir.

1857 yılında Sultan Abdülmecit bir fermanla Meclis-i Umur-i Tıbbiye'ye bağlı olarak çalışan bir komisyonla adli tıp uygulamalarına ilk adımı atar ancak adli otopsinin yasaya geçmesi zaman alacaktır. 1880 tarihli Ceza Muhakemeleri Kanunu'nda hekimlerin adli olaylarda “ehl-i hibre” bilirkişi olarak görevlendirileceği belirtilir.¹ Adli otopsilerin nasıl yapılması gerektiğiyle ilgili daha ayrıntılı yasa maddeleri için de 1929 yılını beklemek gerekecektir. Uzun aralıklı küçük çaplı bu değişiklikler, 1953 tarihli 6119 Adli Tıp Müessesesi Kanunu'nun 1982 tarihli 2659 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanunu'yla -“müessese” adının “kurum” olarak değişmesiyle devam edecektir. 2659 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanunu uyarınca Adli Tıp Kurumu, adalet işlerinde bilirkişilik görevi yapmak üzere Adalet Bakan-

¹ Nursel Gamsız Bilgin, Oya Ögenler ve Tamer Akça (2011), “Ülkemizde Adli Otopsinin Tarihçesi”, Lokman Hekim Journal, 1 (1): 8-12.

lığı'na bağılı olarak kurulmuştur.² Mahkemeler ile hâkimlikler ve savcılıklar tarafından gönderilen adli tıp ile ilgili konularda, bilimsel ve teknik görüş bildirmek görevleri arasında sayılmaktadır.

Bu bildiri, Türkiye'nin resmi bilirkişi kurumları arasında olan Adli Tıp Kurumu'nda görevlendirilme ölçütlerinin kurumun, dolayısıyla bilirkişiliğin tanımını nasıl belirlediğini; adli tıp uzmanlarının pratik alanda tıp etiği ile ilişkilerini, yasalarla tıbbi etik ilkelerin çeliştiği durumlardaki tutumlarını, rapor yazma süreçlerine etki eden yasal sınırlılıkları, pratik zorunlulukları irdelemeyi amaçlamaktadır. Buradan hareketle “resmi bilirkişiliğin” tanımını ve işlevini tarif eden 2016 yılında yasalaşan 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu'nu³ değerlendirilerek hem otoriter bürokratik yapılarla kuvvetli ilişkileri olan hem de piyasaya açılan bilirkişilik uygulamalarının krizleri mercek altına alınacaktır.

² <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2659.pdf> (Erişim Tarihi 01.05.2019).

³ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161124-1..htm> (Erişim Tarihi 01.05.2019).

2. Oturum:

RUH VE BEDEN: GEÇ
OSMANLI VE ERKEN
CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE
SAĞLIK VE TIP

ON DOKUZUNCU YÜZYIL İSTANBUL'UNDA SAĞLIK: FILLES DE LA CHARITÉ VE BEYOĞLU BELEDİYE HASTANESİ

Dr. Ceren Gülser İlikan Rasimoğlu

Acibadem Üniversitesi

Fransız Katolik Lazarist cemaatine bağlı olan Filles de la Charité (Hayırseverlik Kızları, Şefkat Rahibeleri) rahibeleri, Tanzimat'ın arifesinde Osmanlı topraklarına gelmişler ve 1. Dünya Savaşı'nın çıkışıyla beraber kapitülasyonların kaldırılışına kadar pek çok sağlık, eğitim ve hayır kurumunda faaliyet göstermişlerdi. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk durakları olan İstanbul'da Saint Benoit kurumunda hasta ve çocuklarla ilgilenmeye başlamışlar ve bu kurumu Osmanlı misyonlarının merkezi haline getirmişlerdi.

Rahibeler İstanbul'da sadece Fransız kurumlarında çalışmamış, aynı zamanda başta savaş ve salgın durumları olmak üzere Osmanlı kurumlarında da hasta ve yaralı bakmış ve İstanbul'da öncelikle kamu binalarında ya da bu binaların yakınlarında kurulmuş olan barakalardaki geçici hastanelerde faaliyet göstermişlerdi.

Bu kurumlardan bir tanesi Beyoğlu Belediye Hastanesi'ydi. Osmanlı Belediye Hastanesi, Hôpital Municipal Ottoman, Altıncı Daire-i Belediye Hastanesi gibi isimlerle anılan kurum 1865 kolera salgını esnasında Galata Kuledibi'nde koleralılarla ilgilenen bir rahibe ile aynı mahalde bir kahvehanede hasta bakan bir Rum doktorun hastalara daha iyi hizmet verebilmek için belediyeye başvurması üzerine kurulmuştu. Osmanlı yerel yöneticilerinin bu talebi kabul etmesinin arka planında Beyoğlu bölgesinde tüm milletlerin kendilerine ait bir hastaneye sahip olmasına mukabil özellikle Müslümanlar'a mahsus bir hastanenin bulunmayışydı.

Bu alışma, Beyoğlu Belediye Hastanesi'nde Osmanlı yerel ve merkezi yönetimleri, Fransız yetkilileri, Beyoğlu halkı, rahibeler, hastanenin diğer çalışanları ve hastalar arasındaki ilişkilerin kuruluş biçimleri konu etmektedir. Sayılan taraflar arasında ortaya çıkan çatışma ve müzakere alanlarının seyri; hastanenin, cemaatin varlık gösterdiği diğer kurumlardan farklılığını ortaya koymakta ve bir sağlık kuruluşunun idaresinin politik düzlemdeki karşılıklarını göstermektedir.

TIP TARİHİNDE UNUTULMUŞ BİR OSMANLI HEKİMİ: DOKTOR İBRAHİM ŞEVKİ VE “HÜVİYET”

Dr. Ebru Aykut

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Herculine Barbin, nam-ı diğer Alexina, queer çalışmaları ve toplumsal cinsiyet araştırmalarından tıp tarihi ve edebiyat incelemelerine kadar farklı alanlarda yazılmış yüzlerce kitap ve makalede ismine tesadüf ettiğimiz bir hermafrodit. Herculine, doğumunda “kız” olarak vaftiz edilir ve yatılı okulda eğitim görüp öğretmenlik yapar. Ancak tıbbi muayenelerin ardından “hakiki” cinsiyetinin “erkek” olduğuna hükmedilince, nüfus kaydı bu doğrultuda değiştirilir. Hayatındaki bu radikal kırılmaya tahammül edemeyen Herculine, 1868’de Paris’te intihar ederek yaşamına son verir. Ondan geriye annesine bıraktığı bir veda mektubu ve hatıraları kalır. Bu hatıralar, bir hermafroditin kaleminden çıkmış ve 19. yüzyıldan bugüne ulaşmış yegâne otobiyografik anlatıdır.

Herculine Barbin’in hatıraları, 1872 yılında Paris Üniversitesi Tıp Fakültesi profesörlerinden adli tıp uzmanı Auguste Ambroise Tardieu tarafından *Question médico-légale de l’identité* başlıklı bir monografinin ikinci bölümü olarak yayımlanır. 1874’te ikinci baskıyı yapan kitap zaman içinde unutulur, ta ki Fransız Sağlık Bakanlığı arşivlerinde Michel Foucault tarafından keşfedilinceye kadar. Foucault monografinin hatıraları ihtiva eden bölümünü 1978’de Fransızca, 1980’de ise İngilizce olarak yayımladığında, Herculine’in hatıraları yeniden gün yüzüne çıkarak nihayet okuyucusuyla buluşur.

Hatıraların Tardieu ile başlayıp Foucault'ya uzanan okuyucuyla buluşma sürecinin bugüne kadar gözden kaçırılmış bir başka merhalesi daha vardır aslında. Foucault tarafından keşfedilip yayımlanmadan yüz yıl kadar evvel hatıralar, İbrahim (Yusuf) Şevki adında bir Osmanlı hekimi tarafından Türkçeye çevrilip önce *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde tefrika edilir, ardından Ahmed Midhat Efendi'nin kaleme aldığı bir mukaddime ile birlikte "Hüviyet" başlığıyla kitaplaşır. Yani Herculine'in hatıraları dünyada ilk kez İbrahim Şevki tarafından Fransızcadan başka bir dile tercüme edilmiş ve Fransa dışında ilk defa Osmanlı okurlarıyla buluşmuştur. Bu bildiri de hem bu buluşmanın hikâyesini anlatacak, hem de Paris'te Tardieu'nün yanında adli tıp ve sinir hastalıkları ihtisası yapan, ömrünü tercümeyle adayan ancak bugün tıp tarihinde tamamen unutulmuş bir isim olan Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane adli tıp dersi muallim muavini, Toptaşı Bimarhanesi hekimi, Osmanlı'nın Tardieu'sü Doktor İbrahim Şevki'nin biyografisini oluşturmaya çalışacağım.

SEKTE-İ KALP: SON DÖNEM OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDAN CUMHURİYET'İN İLK YILLARINA KALP KRİZİ VAKALARI

Dr. Ufuk Adak
Altınbaş Üniversitesi

Bu çalışmada, son dönem Osmanlı İmparatorluğu ve erken Cumhuriyet döneminde arşiv kaynaklarında *sekte-i kalp* ya da *kalp sektesi* olarak ifade edilen kalp krizi vakaları, tarihsel ve sosyo-hukuksal açıdan incelenmektedir. Kalp krizi vakaları, tıp tarihinin yanı sıra sosyal tarihe de temas etmektedir. Bu çalışma, ağırlıklı olarak Osmanlı Arşivi ve Cumhuriyet Arşivi'ndeki belge koleksiyonlarına ve erken Cumhuriyet döneminin gazete haberlerine dayanmaktadır. Çalışmada kullanılan ve çoğu zaman betimleyici nitelikteki arşiv malzemesi ve vaka analizleri, kalp krizi vakalarının özellikle devlet nezdinde tıbbi boyutunun yanı sıra adli, inzibati ve idari boyutlarının olduğunu da göstermektedir. Kalp krizi vakalarının tekilliği ve âniliği, kriz nedeniyle ölümlerin şüpheli ölümler kapsamında değerlendirilmesine neden olmuştur. Zaptiye Nezareti, özellikle kamusal alandaki ölümlerin nedenini tabipler aracılığı ile tespiti ve raporlanmasını sağlayarak olayların aydınlatılması ile yükümlüydü. Kalp krizi vakaları, polis ve tabiplerin iş birliği içinde yürüttükleri çalışmalar neticesinde aydınlatılmaya çalışılmış, ölüm nedeninin tespiti detaylandırılarak raporlandırılmıştır. Bazı kalp krizi vakaları aynı zamanda kriminal vakalar ile iç içe geçmiştir.

Kalp krizi vakaları istatistikî veriler ışığında incelendiğinde kalp krizinden önce tifo, iskorbit, kızamık, kuşpalazı, influenza, kolera, veba, şeker illeti (*diabet*) gibi daha birçok başka hastalığın ölüm nedenleri sıralamasında üst sıralarda yer aldığı görülmektedir. İstatistikî verilerde kalp krizi vakalarına pek tesadüf edilmese de 1911

yılından itibaren Darülfünun Tıp Fakültesi Seririyat-ı Dahiliye (İç Hastalıkları) derslerinde kalp hastalıkları nazariyat ve tatbikatı röntgen verileri ışığında ele alınmıştır. Bu dönemde, röntgen görüntüleri ile kalp hastalıkları bilimsel olarak aydınlatılmaya çalışılmıştır. Öte yandan, kalp hastalıkları, bu hastalıkların tedavisi ve kalp ilaçlarına yönelik yayınların özellikle Fransızca'dan Osmanlıca'ya tercüme edilen tıp kitaplarının sayısının yirminci yüzyılın başında artış gösterdiği görülmektedir.

Erken Cumhuriyet dönemi gazete haberlerinde görüldüğü üzere, Türkiye'de kalp krizi vakaları yirminci yüzyılın başlarında artmıştır. Bu vakalar, çoğu zaman dönemin gazetelerinde münferit haberler ya da vukuat haberleri içerisinde kendisine yer bulmuştur. 1930'lu yılların başında kalp krizi vakalarına ilişkin dönemin gazetelerinde çok sayıda haber yayımlanmış ancak kalp krizi vakaları 'olağan şüpheli vakalar' konumunu korumaya devam etmiştir.

MÜSAMEREDEN MÜESSESEYE: LA PAIX HASTANESİ'NDE NÖROPSİKİYATRİNİN SAHNELENMESİ VE KURUMSALLAŞMASI (1915-1918)

Dr. Fatih ARTVİNLİ

Acibadem Üniversitesi

Fransız rahibelerinin Kırım Savaşı yıllarında kurduğu La Paix Hastanesi, on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinden itibaren ağırlıklı olarak “akliye ve asabiye” yani psikiyatri ve nöroloji hastalarına hizmet veren bir hastanedir. Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte, Osmanlı Devleti’nin el koyduğu kurumlardan birisi de La Paix Hastanesi’dir. Hastanenin terk ve devir işlemleri 1915 yılında gerçekleştirilmiş ve yeniden yapılandırılan hastaneye başhekim olarak Mazhar Osman (1884-1951) atanmıştır. İstanbul Şehremaneti’ne devredilen hastanenin adı başlangıçta Şehremaneti Şişli Hastanesi Akli ve Asabi Hastalıklar Müşahade ve Tedavihanesi şeklinde değiştirilmiş, fakat hastane daha çok “Şişli Müessesesi” olarak anılmıştır. Savaş bittikten hemen sonra yeniden Fransız Hükümeti’ne devredilen La Paix Hastanesi’nin 1915-1918 yılları arasındaki kısa dönem, Türkiye psikiyatri tarihi açısından kritik bir evredir. Mazhar Osman, bu dönemde kuruma aldığı genç asistanları uzman olarak yetiştirmiş, çeşitli eğitim toplantıları, konferans ve seminerler düzenleyerek nöropsikiyatrinin tanınmasına ve hekimler tarafından tercih edilen bir branş olmasına aracılık etmiştir. Şişli Müsamereleeri adı verilen toplantılarda, hastanede yatmakta olan nöropsikiyatri hastaları da vaka olarak sunulmuş ve akşamları düzenlenen bu tıbbi müsamereleere tıp mensubu olmayan aydınlar, gazeteciler ve edebiyatçılar da katılmıştır. Müsamereleerin biçimi ve işlevi ünlü Fransız nörolog Jean-Martin Charcot’nun (1825-1893)

Salpêtri re hastanesinde gerçekleştirdiği histeri ve hipnoz gösterilerini andırmaktadır. Bu toplantılarda sunulan konferans ve vaka takdimleri *Şişli Müessesinde Emraz-ı Akliye ve Asabiye M s merekleri* isimli dergide yayımlanmıŐtır. 916-1918 yılları arasında 11 sayı çıkan dergi, aynı zamanda Türkçe yayımlanan ilk nöropsikiyatri dergisidir. Bu bildiride, La Paix Hastanesi'nin 1915-1918 yılları arasında Mazhar Osman'ın baŐhekimliđinde geçirdiği dönüşüm, tıbbi müsamereler yoluyla nöropsikiyatrinin sahnelenmesi ve psikiyatri tarihi açısından önemli bir geçiŐi işaret eden Şişli Müessesesi tartıŐılacaktır.

3. Oturum:

2000'LER TÜRKİYE'SİNDE
KURUMLAR, SERMAYE VE
EMEK

TÜRKİYE'NİN MEVCUT ÜRETİM YAPISINDA STAGFLASYONİST EĞİLİMLERİN DİNAMİKLERİ

Dr. Emre Ergüven

Beykoz Üniversitesi

Bu çalışmada Türkiye ekonomisinin mevcut üretim yapısı ve finansal entegrasyon şekliyle stagflasyonist eğilimler taşıdığı ileri sürülmekte ve bu eğilimlerin hangi koşullarda ortaya çıktığı ortaya konmaktadır. Bu çerçevede, 1989'da alınan 32 sayılı kararla sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi önemli bir dönüm noktasıydı. Bu tarihten önce ekonomideki genişlemeyi başlatan birincil etken sermaye girişleri değildi; genişleme ulusal ekonominin içinde başlıyor, sonrasında cari açık oluşuyor ve bunu kapatmak için dış kaynak arayışına giriliyordu. 1989 sonrasında ise ekonomideki genişleme sürecini başlatan en önemli etken yabancı sermaye girişi oldu. Türkiye ekonomisinin dışa bağımlılığını artıran bu sürecin önemli sonuçları vardı: Birincisi, tasarruf-yatırım açığının kapanmasını ve üreticilerin yatırım yapmaları için gerekli fonları bulmalarını sağladı. İkincisi, TL'nin değerlenmesi bir yandan ithal girdilerin maliyetlerini düşürürken, diğer yandan iç talebi artırdı. Üçüncüsü, bankaların kredi hacmini artırarak hem hanehalkının hem de şirketlerin yükümlülüklerini artırdı. Böylece Türkiye imalat sanayisi rekabet gücünü artırmak için yabancı sermaye girişlerine ve ucuz ithalata dayandı. Çokuluslu şirketlerin üretim stratejileri de ithal girdi oranlarını artırarak bu sürece katkıda bulundu. Bu sermaye girişlerini sürdürmek için de görece yüksek bir faiz oranı gerekliydi. Bu durum Türkiye ekonomisini sermaye çıkışlarına ve dünya ekonomisindeki istikrarsızlıklara karşı daha kırılgan bir hale getirdi. Küresel likiditenin bol olduğu dönemlerde bu pek sorun

yaratmadı çünkü hem daha düşük faiz artışları bu akışın sürmesi için yeterliydi hem de bu faiz düzeyleri üretim sürecini ve kredi kanallarını kesintiye uğratmadı. Ama sermaye girişlerinin yavaşladığı ve ABD faizlerinin arttığı bir ortamda Türkiye, sermaye girişlerini sürdürebilmek ve enflasyonu kontrol edebilmek için faizleri artırma baskısıyla karşı karşıya kaldı. Bunun sonucunda, ithalata ve yabancı sermaye girişlerine bu kadar bağımlı olan üretim yapısının barındırdığı stagfilyonist eğilimler açığa çıkmaya başladı. Sermaye girişlerinin yavaşlaması ve maliyetlerin artması yatırımları sektöre uğrattı, yani durgunluğa ve sonrasında daralmaya yol açtı. Bu durum diğer yandan döviz fiyatındaki artış yoluyla maliyet enflasyonuna neden oldu. İthal girdi oranı yüksek sektörlerde fiyat artışına ek olarak talep de düştü, bu da daralmayı derinleştirdi. Sermaye hareketlerinin bu kadar büyük bir etki yaratması ise asıl olarak üretim yapısından kaynaklandı. Yani Türkiye ekonomisi mevcut üretim yapısıyla ve dünya ekonomisindeki mevcut konjonktürle (küresel likiditenin daraldığı durumlarda) yapısal olarak stagfilyona girme eğilimindedir. Bu ekonomik çerçevenin yumuşak karnı da inşaat ve konut sektörleridir: İnşaat maliyetlerinin arttığı, fiyatların reel olarak düştüğü, konut stokunun arttığı, konut talebinin düştüğü (hem alım gücü düştüğünden hem konut fiyatlarındaki artış enflasyon artışının gerisinde kaldığı için konut yatırımı cazibesini yitirdiğinden), kredi olanaklarının daraldığı bir ortam bu sektörleri çıkmaza sürüklüyor. Sektörün taşıdığı kritik önem nedeniyle hükümet sektörü kurtarmak için çeşitli müdahalelerde bulunmaya çalışıyor, bu da kamu maliyesi üzerindeki baskıyı artıran unsurlardan biri haline geliyor.

NEOLİBERALİZMİN KURUMLARI VE OTORİTERYENLEŞME: BDDK ÖRNEĞİ

Arş. Gör. Tayfun Merton
Altınbaş Üniversitesi

Bu araştırmada neo-gramşiyen yaklaşım ile yeni-anayasacılık, disipline edici ve otoriteryen neoliberalizm kavramları kullanılarak, uluslararası neoliberal yönetim anlayışının devlet biçimlerinde gerçekleştirmek istediği dönüşüm doğrultusunda, ulusal siyasi ve hukuki yapılar içinde kurdurduğu bağımsız denetleyici ve düzenleyici kurumlara bir örnek teşkil eden Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu(BDDK) ele alınmaktadır.

Öncelikle bağımsız düzenleyici ve denetleyici kurumların 1990'ların ortalarından itibaren ortaya çıkışı, çok farklı siyasi ve sosyo-ekonomik yapılara sahip ülkelerde yaygınlaşması ve Uluslararası Uzlaşmalar Bankası, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası lider finansal örgütler tarafından desteklenmesi süreci incelenmiştir.

Ardından, Türkiye'de IMF ile yapılan yapısal uyum programları ve diğer anlaşmalar doğrultusunda kurulan ve neredeyse 20 yıllık bir geçmişi olan BDDK'nın kuruluşunun temelindeki ideolojik yaklaşım, yapısı, yetkileri, faaliyetleri ve günümüz Türkiye'sinin neoliberal politik ve ekonomik yapısındaki konumu analiz edilmiştir. Ayrıca, BDDK'nın Türkiye'deki bankacılık sisteminin uluslararası standartlara uydurulması konusundaki rolüne özel bir vurgu yapılmıştır. Bunlara ek olarak, BDDK'nın da var oluşunun temelini oluşturan ilgili 1999 ve 2005 tarihli kanunların oluşturduğu yasal yapı ve 2018'den itibaren yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin getirdikleri tartışılmıştır.

Sonuç olarak, uluslararası neoliberal yönetim anlayışına yönelik toplumsal rıza yaratılması amacıyla oluşturulan bu kurumların, aslında hem varoluşları itibariyle bile toplumsal denetimden izole edilmiş bir ekonomik sistem yaratılmasının araçları oldukları, hem de yetkileri itibariyle otoriteryenleşme eğilimindeki hükümetlerin elinde bir baskı aracına dönüşmelerinin çok basit olduğu gösterilmeye çalışılmaktadır.

REKABETİN SEFALETİ: TELGRAFTAN MOBİL TELEFONA TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE VE REKABET DAYATMASI

Dr. Sırrı Emrah Üçer
Yıldız Teknik Üniversitesi

Bu çalışmada Türkiye telekomünikasyon tarihinden iki örnek üzerinden rekabet çerçevesinin yabancı sermaye grupları tarafından dayatılması inceleniyor. İlk örnek 19. yüzyılda Osmanlı telgraf şebekesinin Britanya-Hindistan arasındaki telgraf iletişimde sahip olduğu pazar payının iki uluslararası telgraf şirketi lehine düşürülmesi üzerine. Uluslararası telgraf şirketlerinin Birleşik Krallık hükümeti ve Uluslararası Telgraf Birliği üzerinden Osmanlı İmparatorluğu'na transit telgraf mesajlarına uyguladığı tarifeyi arttırması için lobi yapmış olması ve bunu kabul ettirmesi tarihsel bağlam içerisinde açıklanıyor. İkinci örnekte 21. yüzyılda mobil telefon alanında Türkiye'ye yatırım yapan yabancı sermaye gruplarının 3G ihalesini boykot etmesi üzerine. Mobil telefon piyasasında yerli sermaye gruplarının pazar payını kırıp kendileri için alan açmak amacıyla yabancı sermaye gruplarının daha rekabetçi bir kurumsal çerçeve doğrultusunda hükümete baskı yapmaları inceleniyor. Çalışmanın bir amacı, altyapı sektörlerinde yabancı sermaye gruplarının ön plana çıktığı iki tarihsel dönemi bir arada incelemek yönünde bir adım atmaktır. Çalışmanın bir diğer amacı rekabetçi çerçevenin kurumsallaşmasının ardında yatan asli faktör olarak sermaye gruplarının dönemsel stratejilerinin işaret edilmesi ve incelenmesidir.

TÜRKİYE'DE DÜŞÜK ÜCRETLİ ÇALIŞMA

Doç. Dr. Ayça Akarçay
Galatasaray Üniversitesi

Dr. Selin Pelek
Galatasaray Üniversitesi

Bu çalışma iktisat yazınında, son yıllarda daha fazla dikkat çeken bir kavram olan düşük ücretli çalışmanın Türkiye özelinde bir değerlendirilmesini içermektedir. Düşük ücretli çalışma özellikle hizmet sektörünün yaygınlaşması, imalat sanayinin gelişmekte olan ülkelere kaydırılması ve işçi sendikalarının güç kaybıyla bütün dünyada gözlemlenen bir olgudur. İktisat literatüründe düşük ücretli çalışma iki yönden ele alınmıştır. Bir grup iktisatçı düşük ücretle çalışmanın geçici bir süreç olduğunu ve yaşam döngüsü içerisinde daha iyi bir işe geçişe imkân sağladığını iddia ederken diğer grup düşük ücretli çalışmanın yapısal ve kalıcı bir çalışma biçimi olduğunu öne sürmüştür. Bu görüşe göre düşük ücretli çalışanların sosyo-ekonomik özellikleri daha yüksek ücretlilere göre farklılık arz eder ve bu durum işgücü piyasasında bir kutuplaşmaya neden olur. Çalışmada OECD'nin görelî tanımı baz alınarak medyan ücretin üçte ikisinden az kazananlar düşük ücretliler olarak adlandırılmıştır. Veri olarak 2007-2017 yıllarına ait Hanehalkı İşgücü Anketleri'nin mikro veri seti kullanılmıştır. Örneklem 15-65 yaş arası ücretli veya maaşlı olarak tam zamanlı çalıştığını beyan eden kişileri kapsamaktadır. Elde edilen sonuçlara göre Türkiye'de düşük ücretli çalışanların payı 2007-2017 yılları arasında azalmıştır. Bu düşüş eğiliminde asgari ücrete yapılan iyileştirmelerin etkisi büyüktür. Ancak bulgular Türkiye'de düşük ücretli çalışmanın geçici bir süreç olmadığını, aksine emek piyasasında kalıcı bir kutuplaşma özelliği taşıdığını işaret etmektedir. Düşük ücretli çalışmanın ka-

dınların yoğun olarak çalıştığı sektörlerde kümelendiği ve düşük eğitim ve vasıf düzeyiyle karakterize olduğu görülmüştür. Erkek çalışanlarda düşük ücretli çalışmanın gençler arasında yaygın olduğu gözlemlenirken, kadınlar için bu durum geçerli değildir. Ayrıca kayıt dışılık olgusu düşük ücretli çalışmayı arttıran bir zemin yaratmaktadır. Düşük ücretle çalışanların görece daha kalabalık hanehalklarına mensup olmaları yoksulluk ile ilişkilendirebilir bir bulgudur. Çalışma saatleri bakımından ise düşük ücretli çalışanlar, görece yüksek ücret alanlara göre daha uzun süre çalışmaktadırlar.

YÖNETİM AKLINI CİNSİYETLENDİRMEK: BEYAZ YAKALI DİSİPLİN YÖNTEMLERİNE CİNSİYET PERSPEKTİFİYLE BAKMAK

Dr. Ebru Işıklı
Boğaziçi Üniversitesi

Yeni kapitalizmde işsizlik bireylerin sorumluluğu olarak yönetilmektedir. İş ilişkileri bireyselleştirilmiş bunun sonucu olarak iş için yapılanlar bakım emeğine benzer bir şekilde görünmez kılınmıştır. Kadınların eşitsiz pozisyonunu yeniden üreten prensipler tüm çalışanların yönetiminde de kullanılmaktadır. Bu nedenle çalışanların işle kurdukları ilişkinin kadınların bakım işiyle olan ilişkisine benzerliği sorgulanmaya değerdir.

Beceri tartışmasına eleştirel bakan eleştirel yönetim çalışmaları işletme literatürünün eleştirisini sosyal bilim perspektifiyle yapmamıza fırsat verecektir. Cinsiyet çalışmaları ise yönetimin eril karakterinin tespiti için işlevli olacaktır. Çünkü cinsiyet eşitliği gündemi olan çalışmalar özel olanı, **görünür**, görünmeyen olanı **tanınır** kılarken yeni emek rejimi görünür olanı özel kılmaktadır.

Bugün işe alımda diploma tek başına bir kriter değildir. Diplomayla beraber **davranış** eleme kriteri olarak değerlendirilmektedir. Çalışanların çıktıları maksimize edeceği düşünülen davranış özelliklerine sahip olmasıyla performansın doğrudan artırılması hedeflenir. Bu özellikler hemşirenin şefkati, otobüs şoförünün sakinliği, satışçının ikna ediciliği gibi işin aktif bir parçası olarak davranıştır.

Emek piyasası karakter-iş pozisyonu örtüşmesi yaklaşımını sadece duygusal emeğin yoğun olduğu öğretmenlik, hemşirelik gibi pozisyonlara değil bütün sektörlerden pozisyonlara uygular. Hizmet sektöründe olmayan çalışanların da verimliliği artıracığı düşünülen

davranışları ve yaklaşımları -hemşirelerinki gibi- verimlilikle ilişkilendirilmektedir. Yeni çalışma ilişkilerinde sektör veya cinsiyet fark etmeksizin işçilerden “yoğun bir karakter talebi”⁴ vardır.

Bu yaklaşıma paralel işçiyi ve emeğini ölçümleme hizmeti veren insan kaynakları uzmanları işsizlere davranışlarına / doğal eğilimlerine / arzularına odaklanmalarını önerir. Ancak bu şekilde karakterlerine uygun işi bulabileceklerini ve karakterleriyle uyumlu işin ödülünün tatminle gelen mutluluk olduğunu söylerler. Devletin Aktif İstihdam Politikaları yaklaşımı yasal düzlemde işsizliği bireylerin sorumluluğu olarak yönetir ve yukarıda bahsedilen resme arka plan oluşturur.

İşin yoğunlaştırılması, işe verilen emeğin görünmez kılınmasıyla beraber işlemekte ve işçinin işle ilgili her türlü sorumluluğu bireysel olarak üstlenmesi beklenmektedir. Bu ideolojik çerçeve çalışanlardan sözleşme ilişkilerini kişisel algılamasını beklemektedir. Böylece iş işle, patronla, iş yeriyle ve iş şartlarıyla ilişkisi olmayan kişisel bir mesele haline getirilir.

⁴ Jason Hughes, “Bringing Emotion to Work: Emotional Intelligence, Employee Resistance and the Reinvention of Character,” *Work, Employment & Society* 19, no. 3 (September 2005).

4. Oturum:

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL
CİNSİYET: ANLATIDA
YANSIMALAR VE
DENEYİMLER

EŞLİKTEN EŞİTLİĞE: FATMA ALİYE HANIM VE TAADDÜD-İ ZEVCAT TARTIŞMASI

Başak Deniz Özdoğan
Bağaziçi Üniversitesi

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun hemen her dilinde, kültürel ve yazınsal sahanın ana tartışma konularından biri evlilik ve eş seçimiydi. Kadınların evlilik içindeki konumları, eğitim ve çalışma hakkı elde edebilmeleri ve tek başına yaşayabilmelerinin mümkün olabilmesi hakkında romanlar ve makaleler yazan, konuşmalar yapan Fatma Aliye Hanım'ında üzerinde en çok durduğu konu evlilik ve eş seçimi meselesidir. İstisnasız bütün kitaplarında, evliliğin ve eş seçiminin, ideal olarak, adil ve eşler arası yatay bir ilişkilene içinde olması gerektiğine dair çeşitli görüşlerini dile getirmiştir. Bu dönem, pratikte çok yaygın olmamasına rağmen, evlilik hakkındaki ses getiren tartışmalardan birinin de çok eşlilik (taaddüd-i zevcat) üzerine olduğunu görüyoruz.

1898'de *Malumat* gazetesinde Hoca Mahmut Esat Efendi'nin yazdığı üç makalelik yazı dizisine Fatma Aliye Hanım'ın bir zeyl ile cevap vermesiyle başlayan ve Hoca Mahmut Esat Efendi'nin bu zeyle verdiği cevap ve İsmail Gaspıralı'nın bu tartışmayla ilgili gönderdiği bir mektupla birlikte bir risale halinde Malumat Kütüphanesi'nce aynı sene içinde yayınlanan *Taaddüd-i Zevcat*, kadınlık ve erkekliğin tartışıldığı bir mecraya dönmüştür. Çok eşlilik tartışmasıyla açılan bu mecrada, Fatma Aliye Hanım'ın İslam'la kurduğu ilişkinin billurlaştığını, bu ilişkide adalet ve hak talebi için bir zemin bulduğunu, buna karşılık hiç değilse bu tartışma kapsamındaki dönemin erkek aydınlarının çoğunun İslam'ı genellikle kadınlar üzerinden tartıştıkları yaptırımlar, düzenlemeler ve kanunlar olarak ele aldıklarını görürüz. Fatma Aliye Hanım'ın en önemli

farkı da budur: İslam'ı inandığı bir sistem olarak ele alırken öte yandan da İslam'ı erkekler arasındaki çeşitli güç ilişkilerinin ele geçirdiği ve kadının temellük edildiği bir din olarak ele alır. Kadınlara ve erkeklere eşit mesafedeki bu “gerçek İslam”da kadınların da söz hakkı olduğunu, kadın imamların ve liderlerin, kadın âlimlerin olduğunu çeşitli örnekler üzerinden birçok yerde tartışır. İslam tarihindeki kadınların öne çıkarılması, yalnızca erkeklerin arasında kendisine bir kadın olarak alan açma hamlesi ya da kadınların yazmasının ve toplumun öncüsü olmasının tarihinin de bir kadınlar tarihine bağlanmasının çabası değildir. Bu aynı zamanda adaletli bir dünyanın arayışıdır, hak talebidir. Fatma Aliye Hanım'ın özgül kurucu modern öznellik hamlesi de şüphesiz bu taleptir.

MODERNLİĞİN, SİYASETİN, İFFETİN GÖLGESİNDE, TÜRKİYE EDEBİYATI'NDA KADINLIK HALLERİ

Dr. Tülin Ural

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Bu sunumda, Türkiye edebiyatında karşımıza çıkan kadın tipleri, bilhassa onlara yüklenen namus kodu etrafında ve bu çok temel kodun modernleşme ve milliyetçilikle ilişkisi içinde ele alınacak.

Romanlara doğru yolculuğumuza biz de çok önemli ve defalarca yapılmış bir tespitle başlayalım: Osmanlı 19. Yüzyılından Genç cumhuriyete devam eden roman anlayışı, yukarıdan bakan ebeveyn bir yazar sesiyle maluldür ve deneyimlerden çok ideallere odaklanır. Bu çerçevede Tanzimat romanı yazarı aile, daha doğrusu ev meselesini neredeyse takıntılı biçimde kaleme alırken ve aşırı Batılılaşmış, züppe ve yetim genç erkekler ya da yozlaşmış babaların elinde ilahî hakları gasp edilmiş munis kadın karakterler üzerinden modernleşme endişesini ifade ederken, aslında kendi çok somut ve acil dertlerini de dile getirmektedir. Tanzimat dönemi yazarının modernleşme ufku, büyük evin altında, ona bağımlı olarak oluşan başka hanelerin yerine, her bir erkeğin evinin reisi olduğu tek tek çekirdek ailelerden oluşan yeni bir hayalle sınırlıdır ve asla kendini gerçekleştirme, kadın ve erkeğin eşitliğine dayalı bir ilişki gibi hayallere kapılmaz.

1908 devrimiyle beraber, cumhuriyete de uzanacak şekilde, kadın ve erkeğin eşitliği meselesini asıl deşen bir kadın yazar olur. Hali-de Edip Adıvar, millî davanın bir neferi olup angaje edebiyata doğru kaydığı Kurtuluş Savaşı yıllarına gelmeden önce, terddütlü, çok boyutlu, aşkta kendini gerçekleştirme olanaklarını arayan, ancak

aradığını bulamayan ilk kadın karakteri, Handan'ı yaratır. Handan'la beraber ilk kez arzularla ideal kadının aynı karakterde birleşme olasılığı doğar. Ancak bu ne yazık ki açıldığıgibi kapanan bir parantez olarak kalacaktır.

Erken Cumhuriyet dönemi romanında Tanzimatın erkek züppeleri kadın muadilleriyle yer değiştirecek; Tanzimat döneminin gülünç züppelerinden bile ileriye gidip salt kötülükten ibaret kalarak, sakız gibi uzayan maddiyatçı ve biçimci, değerden ve içerikten yoksun Batı düşkünlükleriyle aileleri mutlak felâkete sürükleyecek; yer yer de geleneksel eğitimden bir biçimde nasip alabilmişlerse, tereddütler yaşasalar dahi, hayatlarındaki güçlü ve akli başında erkek karakterler tarafından bir felaketten kurtarılabileceklerdir. Burada felaket denince, ailenin dağılması anlaşılmaktadır ve buna yol açan da kadınların yozlaşmasıdır. Yozlaşmanın kalbinde de onların namuslarını yitirmesi durur, namus derken de kadınların evlenmeden bekaretlerini kaybetmeleri ve gece gündüz demeden, heterososyal eğlence ortamlarında fazla serbest davranmaları kast edilir. Tam da modernlik idealleri çerçevesinde kentli kadınlar kamusal alana katılmaya teşvik edilirken, nereye kadar gidilmeyeceğine, yani ne kadar 'modernleşilemeyeceğine' ilişkin; muhafazakârlığın etkisinde metinlerdir bunlar.

Ancak gene aynı dönemde, bu züppe kadınların yanı sıra bir de hayatındaki erkek karakterleri adam edebilen güçlü kadın karakterler de ortaya çıkar. Demek ki, namus üzerinden millî kimliği kurma telaşı içinde, romanın asıl konusunu, gündelik hakikati ıskalayan; ideal kadınlar yaratayım derken gerçek kadınların hakiki dertlerine ve çok katmanlılığına kör kalan yazarlarımızın yanında önemli istisnalarla da karşılaşırız. Halide Edip bu istisnaların başında gelir; ancak liste ondan ibaret değildir: Edebiyatın kuytu köşesinde kalabilme, özerk bir alan olarak edebiyatı kurma çabası içinde Uşaklıgil gibi kimi yazarlar Bihter gibi karakterlerle kadının arzu ve ideal (yani namus) sarkacında sıkışmasını anlatmayı denerler. Suat Derviş gibi kimi başka kadın yazarlar da alt sınıfın hikâyesini, bir fahişenin sergüzeşti gibi zor alanları zorlarlar. '70'li yılların muazzam

edebiyat kanonunu yaratan başka kadın yazarlar da bir yandan (Kemalizmden çokça ilham almış bir başka ulvî davanın, sosyalizmin) yeryüzündeki temsilcisi klişe kadınlar yaratırken, bir taraftan da *Tante Rosa* da olduğu gibi, romansın temel kuralını ihlal edip evlilikten sonrasını, kadınlar olarak evlenince başımıza neler gelebileceğini konu edinme cüretini gösterirler.

Öyleyse şart olmasa dahi, genellikle kadın yazarlığında, erkeklerin milliyetçi fantezilerine rağmen hakikat ve deneyimin peşinde koşabilen; namusun sadece bir kimlik etiketi değil bir cendere de olabileceğini, evliliğin sevgi ile kurulmuş ideal birlikteliğin ötesinde kadın için başka anlamlara da gelebileceğini hatırlatan başka bir edebiyat alanı da pekâlâ ortaya çıkabilmiştir. Bu, tam da edebiyatın modern olma iddiası sayesinde doğan bir imkândır.

YENİ BİR EV KURMAK: KADINLARIN ÖZGÜRLEŞME VE GÜÇLENME İMKÂN LARI

Dr. Ceren Lordoğlu

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Çok boyutlu bir kavram ve çok katmanlı bir fenomen olmasından ötürü “Ev”in anlamları ile ilgili yazmanın kimi güçlükleri var (Mallett, 2004). Feminist tartışmalar içinde evin ele alınma şekli çoğunlukla negatif anlamların atfedildiği bir çerçeve üzerindedir. Bu yazıda kadınların yeni ev kurma süreçlerinde, güçlenme, özgürleşme imkânları üzerine düşünebilmek amacıyla literatürdeki bazı tartışmaları paylaşmayı amaçlamaktayım.

Doreen Massey, Gillian Rose gibi feminist coğrafyacılar mekânı çok boyutlu, olumsal, değişken olarak tanımlarlar. Rose (1993) için mekân aynı zamanda çelişkilidir. Rose, çelişkili mekân ile coğrafi bilginin ve verili kabul edilen “kadınlık”, “erkeklik” tanımlarının ve ikiliğinin ötesinde düşünebilme, kadınlar (ve erkekler) içindeki farklılığı sosyal mekânda görebilme imkânı sağlama çabasıdır. Bunu yaparken kadınların mekân üzerinden yaşadığı sınırlandırmaları ve baskıları dikkate alırken ne tür direnişler geliştirdiklerini sorgular. Çelişkili mekânda kadınların deneyimleri ışığında özgürleştirici bir potansiyel vardır. Evin kadınların deneyimleri ışığında taşıdığı anlamlara da çelişkili mekân yaklaşımından bakmamız mümkün olabilir mi?

Alison Blunt evi şöyle tarif eder: “Ev hem maddi hem de duygusal mekândır; gündelik hayat pratikleri, deneyimler, sosyal ilişkiler, hatıralar ve duygularla şekillenir.” (Blunt, 2005) Pek çok araştırmacının tanımlamalarında ev bir yanıyla rahatlık, huzur, güven arayışının karşılık bulduğu bir yer ile olumlu çağrışım ve anlamlara sahipken, diğer yanıyla da kadınlar açısından ev işleri nedeniyle

ücretsiz emek sömürüsünün gerçekleştiği, kadını özne olmaktan alıkoyan ve erkek şiddetiyle karşılaşılan baskıcı bir yer olarak da tanımlanır. Bunun yanı sıra evin baskıcı yönüne ilişkin toptancı negatif tarife feminist yazarlar içinden eleştiri gelir: Eve yönelik negatif duruşun farklı kadınlık tecrübelerinin, farklı toplumlardaki kadınların mekânda hareket özgürlüklerinin, gerçek bağlamların ve mekânsal tecrübelerin üstünü örttüğünü ifade ederler.

Bu eleştiriye paralel şekilde gerçekleştirdiğim saha çalışmalarının ön bulguları da bağımsız bir ev kurmanın kadınlar açısından güçlendirici ve özgürleştirici yanlarına işaret etmektedir. Genel bir kadın kategorisi yerine evliliklerini ya da ailelerini bırakıp kendilerine yeni evler kuran kadınların deneyimlerine yakından baktığımızda, güçlendirici farklı deneyimleri görmek mümkün olur. Yaşadıkları yeri geride bırakıp yeni ev kuran kadınların önemli bir kısmı ekonomik zorluklardan ötürü pek çok korkuyu beraberlerinde taşımakla birlikte, bir yandan da yeni bir ev kurmayı başarmalarının onları ne kadar güçlendirdiği, özgürleştirdiğine ilişkin deneyimlerini paylaşırlar. Bu yeni evleri kurarken de aslında geçmişle bugün ve gelecek arasında Young'ın (2001) bahsettiği anlamlı aktiviteler bütünü diye görülebilecek korumayı da beraberlerinde taşırlar. Yemek tarifleri, eşyalarla ilgili geçmiş öyküleri, hiç kullanmadıkları örtülerinin hikâyeleri, çocukluk fotoğrafları, tüm bunlar bir nostaljinin değil, anımsama ve aktarmanın parçası olarak bir yandan onları bugüne çapalayıp, bir yandan da gelecekle ilgili umutlarını, güçlenme ve özgürleşme imkanlarını korumalarını sağlıyor mu üzerine düşünebiliriz.

Hamilelik, Doğum ve Doğum Anlatılarının
Blogosphere'de (Yeniden Siyasallaşması):
TÜRKİYE'DE NEOLİBERAL PRONATALİST
SÖYLEMLER, DEVLET VE DEVLET DIŞI
AKTÖRLER

Dr. Tuba Demirci
Altınbaş Üniversitesi

Doğum anneler olarak kadınlar, çocuk ve annelerin parçası olduğu aileler için kritik bir tür dönüm noktasıdır. Anne ve bebeklerin doğum esnasındaki sağlık ve esenlik halleri kuşkusuz birey ve ailenin bütününe sağlık ve iyi olma hallerini de doğrudan etkiler. Pek çok akademik çalışma, annelerin gebelik ve doğum deneyimlerinin anne sağlığı ve çocuk yetiştirme açısından belirleyici etkisini ortaya koymuştur. Kadınlar doğuma hazırlık esnasında doğum ve bebek bakımı safhasını iyi yönetebilme gayesiyle çoğunlukla doğum planları hazırlarlar. Söz konusu doğum planları, gebe kadınlar üreme sağlığıyla ilişkili hizmet alırken, sağlık profesyonelleriyle gebelik ve doğum süreci konusunda müzakere edebilsinler ve arzu ettikleri doğum tecrübesini yaşayabilsinler diye, 1980'li yılların başından itibaren öncelikle Batı dünyasında (gebelik dönemi) sağlık hizmetlerinin resmi bir parçası haline gelmiştir. Doğum planları genel bir ifadeyle gebe kadının nerede doğum yapmak istediğine, doğuma kimin eşlik edeceği ve doğumun kimin yardımıyla gerçekleştirileceğine, doğum esnasında hangi tür tıbbi müdahale yöntem ve prosedürlerinin kullanılacağına ilişkin bir beyan içerir. Doğum planları kısaca kadının doğum yapma biçimine ilişkin beklentilerini ve hamile kadınla ona hizmet edecek sağlık profesyonelleri arasında arzu edilen diyalogun ayrıntılarını listeleyen, hamile kadına

doğum öncesinde anneliğe ilişkin önemli yönlendirmeler de içeren bir strateji belgesidir.

Doğum planları gebelerin tercihleri konusunda kişisel beyanlardır, doğum planları hazırlayarak, doğum şekli konusunda tercih yapmak son yıllarda Türkiye’de de tartışılmaya başlanmıştır. Neoliberal tasavvurlarla da örtüşen bir konu olarak “otonom(özerk)doğum tercihi”, gebelik ve doğum *tbbileştiği*, devletin nüfus politikalarıyla doğrudan ilişkisi nedeniyle düzenlendiğinden, kurumsal ve söylemsel sınırlara tabidir. Kadınlar 1970’lerin sonundan itibaren kamusal söylemde ve feminist kuramın neredeyse bütününde doğum ve annelik konusundaki karar süreçlerine doğrudan katılması gereken özerk anne aktörler olarak temsil edilmişlerse de, neoliberal çerçeveden ele alındığında jinekologlara, doğum yardımcılara, en önemlisi de sağlık hizmetlerinin kurumlaşması ve nüfus yönetimini asli hedefleri arasına alan devletin zorunlu hale getirdiği “tercihler” yönlendirilmişlerdir. Bu durum modern devlet aygıtının nüfusu artırmak veya nüfus artışını sınırlandırmak üzere kadın bedenleri ve üreme alanına müdahalelerde bulunma saikinin devamlılığı düşünüldüğünde, şüphesiz şaşırtıcı değildir. Bu çalışma Türkiye’de annelik ve gebelik, doğum- ve doğum sonrası döneme ilişkin konularda izleyici sayısı yüksek ve popüler *bloglar* ve genel olarak *blog alanından* seçilmiş tartışma örnekleriyle öncelikle “tercih” meselesini, tercih(ler) yapan ve tercih konusunda tartışanlar olarak farklı *blogger* anneleri kavramlaştırmayı, doğum ve doğum sonrasına odaklanan yönetmelik ve kararnamele, kanun teklifleri, üst-anlatılar ve çeşitli söylemsel pratikler vasıtasıyla devletin bu “tercihleri” etkileme ve tercih eylemine sızma potansiyeli ve sınırlarını ele almayı hedeflemektedir.

5. Oturum:

KÖYDE, KENTTE,
GÖÇ YOLLARINDA
KADINLAR

1960'LI YILLARDA EGE KÖYLERİNDE TOPRAKSIZ KÖYLÜ MÜCADELELERİ, SİYASET VE KADIN

Dr. Bengü Kurtege-Sefer

Koç Üniversitesi

Adnan Menderes'in akrabalarının toprak ağası olduğu İzmir'in Göllüce ve Atalan köylerinde, 1968 Elmalı toprak işgallerinden sonra sol örgütlerin yardımıyla Türkiye tarihindeki ikinci büyük toprak işgali meydana gelmiş ve işgalcilerin çoğunu kadınlar oluşturmuştur. Bu bildiri, arşiv ve saha araştırmasından elde edilen bulgulara dayanarak, söz konusu köylerde toprak işgalleriyle sonuçlanan kırsal dönüşüm sürecindeki topraksız köylü kadınlar, siyasetçiler, jandarma ve solcu aktivistler arası ittifak ve çatışma ilişkilerini irdelenmiştir. Böylelikle mikro-yerel tarihin toplumsal, iktisadi ve siyasi yapılarla ilişki içinde nasıl şekillendiği ve kadınların kendilerini etkileyen bu güç ve yapıları nasıl şekillendirdiği anlatılmıştır. Bu araştırma, Türkiye köylü hareketleri literatüründe ilk kez cinsiyet, siyaset ve sınıf boyutları bir arada ele alarak 1960'lı yıllarda köylülük ve siyaset arası değişen ilişki incelemesi açısından önemlidir.

Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı sonrası küçük meta üreticiliğinin yerleştiğini ve kırsal yoksulluğun ortadan kalktığını savunan anlayışın aksine bu köylüler devletin tarım politikalarının uygulanışına, mülksüzleşme, yoksullaşma ve proleterleşmeye işgaller aracılığıyla karşı çıkmışlardır. Sorunlarını devlet kurumlarına başvurarak bürokratik yollarla çözmeye çalışmak yerine kendi toprak reformlarını yapmayı deneyerek siyasete seçmen olarak değil, farklı bir şekilde katılmışlar ve sol örgütlerin desteğiyle mobilize olmuşlardır.

Maalesef literatürde köylü mücadelelerinin bu yeni biçimine aktif olarak katılan, tarımda cinsiyet ve sınıfa dayalı eşitsizlikleri dile getiren ve politikacıları toprak reformunun gerekliliğini tekrar tartışmak zorunda bırakan kadınlarla ilgili hiçbir çalışma yapılmamıştır ve işgallere katılan köylüler homojen bir grup olarak ele alınmıştır.

Göllüce ve Atalan'da 1940'lı yıllarda ortakçı olarak pamuk üreten kadınlar, 1950'li yılların ortalarında makineleşmeyle emek-yoğun pamuk üretimine geçilmesi sonucu ücretli işçiye dönüşmüşler ve 1967'de Meksika buğdayı ekimiyle işsiz kalmışlardır. Sonuç olarak köylerdeki sınıf kutuplaşması artmış ve köylü kadının tarımsal üretim organizasyonu içindeki çalışma koşulları kötüleşmiştir. Devletin bu iki köyde İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na bağlı kalarak uyguladığı köylü kadına yönelik kalkınma politikalarının parçası olan ve kadını tarım işçisi olarak görmezden gelen gezici köy kadını kurslarında verilen ev ekonomisi kursları da kadınların hane içi iş yüklerini de arttırmıştır. 1967 kadastrosuyla ağaların kullandıkları toprakların kısmen kamu arazisi olduğunu öğrenen kadınlar, sol grupların (TKP, FKF ve CHP) desteğiyle 1969 toprak işgallerine katılmışlar ve ağırlaşan yaşam ve çalışma koşullarını protesto etmişlerdir. Ancak bu grupların sınıf temelli ve cinsiyetsiz örgütlenme biçimleri yüzünden çalışma koşullarında yapısal bir dönüşüm gerçekleşmemiştir. Son olarak, siyasetçiler, toprak işgallerini ve topraksız kadınların bu işgallere katılımını partilerinin toprak reformu projeleri çerçevesinde yorumlamışlardır. İktidardaki adalet partisi ve onu destekleyen Çiftçi Teşekkülleri için kadın işgalciler, toprak ağalarının kutsal mülkiyet hakkını çiğneyen ve böylelikle ataerki devletın namusuna el uzatan kişilerdi. CHP mensubu politikacılar içinse bu işgaller topraksız köylülerin toprak reformu talebini duymazdan gelen AP hükümetine karşı kendi toprak reformlarını yapmak için verdikleri Anayasal mücadelenin parçasıydı. Ancak bu cinsiyetçi siyasal tepkilere bakarak topraksız kadın hareketinin siyasal etkilerini hafife almamalıyız. Bu kadınlar sayesinde siyasetçiler arasında kırsal Türkiye'de köylü hareketleri, sınıfsal mücadeleler, iktidar partisinin gelişen ekonomi, zenginle-

şen çiftçi söylemleri, sınıfsız kırsal toplum tahayyülü ve tarım politikaları tartışmaya açılmıştır. Diğer bir deyişle, topraksız kadınlar eylemleriyle AP sınıfsal karakterini ve toprak ağaları, hükümet ve jandarma arası iş birliğini gün ışığına çıkarmışlardır. Ayrıca Ecevit'in ortanın solu görüşünün şekillenmesinde etkin rol oynamışlardır. Yukarıda bahsedilen bütün aktörleri kapsayan karmaşık ilişkiler 1960'lı yıllarda köylülük ve siyaset arası değişen ilişkiyi ve kadının bu ilişkideki yeni rolünü anlamamız için önemli ipuçları sunmaktadır.

SURİYELİ MÜLTECİ KADINLARIN KENT DENEYİMİ: İSTANBUL'DA YAŞAMAK

Doç. Dr. Nur Banu Kavaklı

Altınbaş Üniversitesi

Türkiye'nin uygulamaya koyduğu açık kapı politikası dâhilinde ilk Suriyelilerin ülkeye giriş yapmasından bu yana neredeyse 8 sene geçti. Zaman için devlet sığınmacı kabul politikalarında değişikliğe gidip sınır kontrolünü artırmış olsa da, resmi sayılara göre bugün itibarıyla Türkiye'de yaklaşık 3 buçuk milyon Suriyeli bulunuyor. Suriyelilerin yüzde 10 kadarı sınıra yakın yerlerde kurulmuş olan kamplarda yaşarken geriye kalanlar kent mültecilerini oluşturuyor. Türkiye'nin ticaret, finans ve kültür başkenti olarak kabul edilen İstanbul da sığınmacı akınından payına düşeni almış durumda. İstanbul son derece zorlu ve çoğunlukla düşmanca koşullar altında yaşama mücadelesi veren altı yüz bine yakın Suriyeliye ev sahipliği yapmakta. Çalışma izni edinmekte yaşanan engel ve güçlükler sebebiyle Suriyeliler kayıt dışı sektör için yedek iş gücü ordusu oluştururken kötü çalışma koşullarına, düşük ücretli ve güvencesiz işlere de maruz kalıyorlar. Temel ihtiyaçlara ve sosyal hizmetlere erişimde yaşanan sorunlar koşullar kadın ve çocuklar için daha da ağır hale getiriyor. Barınma sorunları, ön yargı, ayrımcılık ve bunlarla bağlantılı sorunlar sosyal hayatı katılımı da kısıtladığı için bu sosyal grup için hayat daha zor. Zamanlarının büyük bölümünü evlerinde geçiren, memleketlerindeyken sahip oldukları sosyal ilişkiler ve destek mekanizmalarından mahrum olan kadın ve çocuklar için İstanbul özgürleştirici olmanın çok ötesinde. Tam tersine, kadınların hayatları hem içerik hem de mekânsal olarak son derece sınırlı. Mekânlar sadece fiziksel yerler değildir, anlam ve kimliklerin kuruluşunda karşılıkları vardır. Özne anlamlarla kaplı olan kente dair algı ve kimlikler de hem mekânın yerelleri hem de

sonradan gelen, kısa süreli deneyimleyen gruplar tarafından yapılandırılmaktadır. Bir yaşam alanı ve mekân olarak İstanbul kentinin farklı sosyal gruplar, özellikle de daha korunmasız gruplar, tarafından ne şekilde deneyimlendiği farklılık göstermektedir. Mekân deneyimleri aynı zamanda cinsiyetlendirilmiş deneyimlerdir. Mekânsal olanın toplumsal ilişkiler olduğunun kavranmasıyla birlikte iktidar ve erişim asimetrilerinin nasıl yaşandığını ve yansıtıldığını algılamak da mümkün hale gelir. Suriyeli mülteci kadınların mekân deneyimi ve özel olarak da İstanbul'u bir kent alanı olarak deneyimle halleri özgün ve farklıdır. Bu çalışmada İstanbul'da yaşamakta olan Suriyeli kadın mülteciler ile yapılan derinlemesine görüşmeler üzerinden kenti bir yaşam alanı olarak nasıl deneyimledikleri tartışılmaktadır.

TARLADA KADIN, ÇADIRDA KADIN: TÜRKİYE'DE MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN ANALİZİ

Deniz Pelek

Boğaziçi Üniversitesi ve Paris-8 Üniversitesi

Bu çalışma göçmen emeğinin ve mevsimlik tarım iş süreçlerinin yapılandırılmasında toplumsal cinsiyetin yerini, kadın işçilere odaklanarak analiz etmektedir. Mevsimlik işçi göçünün aynı zamanda bir aile göçü olması tarlada ve çadırda kadınların dâhil oldukları üretim ve sosyal ilişkiler ağındaki konumunu belirleyen en önemli faktördür. Bu makale patriarkal aile ilişkileri ve mevsimlik tarım işçiliği arasındaki girift ilişkiyi iş hayatı ve yaşanan çadır mekânlarındaki güç ilişkilerine odaklanarak irdelemektedir. Bu bağlamda, işe başlama, işi bırakma, cinsiyete dayalı iş bölümü ve ücretlendirme, ev içi üretken emeğin çadırda inşası ve göç edilen mekânda sosyalleşme temel araştırma alanlarıdır. Patriarkal iş ve aile ilişkilerinin karşısında, kadınların evleştirdikleri çadırlarda ve mahalleleştirdikleri çadır alanlarında, diğer kadınlarla birlikte feminize alternatif alanlar yaratarak sosyal hayatlarında birbirleriyle dayanışma ağları ördükleri ileri sürülmektedir. Metodolojik olarak bu çalışma 2013-2015 yılları arasında Türkiye'nin beş farklı ilinde yapılan yarı yapılandırılmış mülakat ve katılımcı gözlem teknikleriyle uygulanan saha araştırmasına dayanmaktadır.

VAKİT NASIL GEÇER? KADINLARIN (İŞ) RUTİNLERİ VE MÜZİK

Dr. Berna Ekal
Altınbaş Üniversitesi

Bu sunum, tekstil atölyelerinin yoğun olarak bulunduğu bir semtte hem atölyelerde hem de evlerde yapılan etnografik bir araştırmadan hareketle, kadınların farklı mekânlarda vakti nasıl algıladıklarını ve müziğin “vakit geçirmekteki” rolünü tartışacaktır. Araştırmanın özellikle tekstil atölyelerindeki bölümü, müziğin üretim ilişkileri içinde Henri Lefebvre’in⁵ kullandığı anlamda domine eden bir “ritim” unsuru olarak yer aldığını göstermektedir.

Henry J. Rutz⁶ “zaman politikasını” tanımlarken, bunun en başta dominant bir zamanın kurumsallaşması, insanların zamanlarını nasıl kullanacaklarını kontrol ederek iktidarın kendini meşrulaştırması olduğunu öne sürer. Her ne kadar ev işi yapan kadınlar zaman politikasının dışında gibi görünseler de, hanenin ev dışı üretime katılan diğer bireylerinin gidiş-geliş saatlerinden etkilenir, evde geçirdikleri zaman, formel iş ilişkilerinin dışında kaldığı ölçüde değersizleştirilir ve “sıkıcılaşır”. Bu noktada evde müzik, sıradanlığı ortadan kaldırmak ve “zaman geçirmek” için dinlenir.

Tekstil atölyelerinde ise müziğin bir başka işlevi daha ortaya çıkar: Ritim vermek. Lefebvre’in domine eden ritimlerden kastı, rasyonel, niteliksel ve niceliksel birtakım ritimlerin, kendilerini bedeninin “doğal” ritimlerine empoze etmesidir. Tıpkı bir alışveriş merkezine ya da mağazaya girdiğinizde müziğin sizi daha hızlı hareket etme-

⁵ Henri Lefebvre, *Rhythmanalysis: Space, Time and Everyday Life*, London; New York: Continuum, 2004.

⁶ H. J. Rutz, *The Politics of Time*, American Ethnological Society Monograph Series, no 4. 1992.

ye, hızlı karar almaya, ya da kendinizi daha iyi hissetmeye, dolayısıyla alışverişe teşvik etmesi gibi, iş yetiştirme baskısıyla çalışılan tekstil atölyelerinde de müzik üretime yoğunlaştıran bir araç olarak kullanılır. Dolayısıyla üretim mekânında müzik, makinelerin sesleriyle birbirine karışan bir şekilde “domine eden bir ritim” olarak anlaşılabilir.

6. Oturum:

MEKÂN VE KENT

TÜRKİYE'DE BELEDİYE BAŞKANI OLMAK: SINIRLAR, STRATEJİLER VE MEŞRUIYET

Dr. Osman Savaşkan
Marmara Üniversitesi

Bu bildiri, farklı dönemlerde farklı siyasi partilerden seçilmiş belediye başkanlarının anı/otobiyografi kitaplarından yola çıkarak belediye başkanlarının karar alma süreçlerinde etkili olan yerel ve yerel üstü aktörlerle olan etkileşimini ve bu etkileşimin yerel siyasetin dinamiklerine olan etkisini tartışır. Özellikle 1980 sonrasında yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının artması yerel siyasete ve yerel siyasetin şekillenmesinde rol oynayan kurumsal faktörlerin analizine olan ilgiyi artırdı. Ardı ardına yapılan reformlar sonucu dünyanın birçok ülkesinde belediye başkanlarının hem yerel yönetimlerin kurumsal çerçevesindeki rolü hem de yerel siyasetteki etkisi önemli hale geldi. Belediye başkanlarının artan bu önemi, konuyla ilgili literatürde belediye başkanlarının kentsel mobilizasyonu sağlamada ve kentle ilgili ekonomik karar alma sürecinde bir nevi “patron belediye başkanları” olarak belirleyici bir durumda olduklarını gösterir. Bazı çalışmalar ise belediye başkanlarının merkezi yönetimlerle yerelin, kamusal hizmetlerle özel sektörün çıkarlarını uzlaştırarak karar alma mekanizmalarında bir nevi koordinatörlük yaptıklarını iddia eder. Türkiye’de ise belediye başkanları birçok ülkeye göre erken sayılabilecek tarihte doğrudan seçimle iş başına gelmeye başlamışlar, 1980 sonrasında da yerel kurumsal yapılarda güçlü aktörler olarak öne çıkmışlardır. Konuyla ilgili Türkiye’deki çalışmalar yerel yönetimlerin kurumsal yapısının “güçlü başkan-zayıf meclis” modeline dayandığını ve belediye başkanı etrafında çeşitli ilişki kanalları etrafında gelişen enformel ilişki ağlarının yerel siyaseti şekillendirmede önemli olduğunu

vurgular. Bununla birlikte belediye başkanlarının kurumsal yapının ötesinde yerel siyaseti şekillendiren diğer aktörlerle olan ilişkisi hakkında çok az çalışma yapılmıştır. Bu sunum belediye başkanlarının karar alma süreçlerini etkileyen ve bunu sınırlayan çeşitli aktörlerle olan ilişkilerine odaklanır. Anı/biyografi kitaplarında ortaya konulduğu üzere, belediye başkanları, merkezi yönetimlerden, yerel düzeyde etkili olan çeşitli çıkar gruplarından ve sanayileşmiş ve geç sanayileşmiş ülkelerden de farklı olarak kendi mensubu buldukları siyasi partilerin yerel teşkilatlarından gelen talep ve beklentileri karşılamaya ve bu aktörlerle süreci müzakere etmeye çalışırlar. Bu aktörler, belediye başkanlarının kararlarını önemli ölçüde sınırlama kapasitesine sahiptirler. Belediye başkanları, söz konusu aktörlerden gelen talep ve beklentileri karşılamak ve sınırlamaları aşmak için ise başta yasaların etrafından dolanmak gibi çeşitli stratejilere başvururlar ve bunu hizmet odaklı bir anlayış çerçevesinde meşrulaştırmaya çalışırlar. Bu çalışma, farklı dönemlerde belediye başkanlığı yapmış kişilerin anı ve biyografi kitapları üzerinden belediye başkanları ve söz konusu aktörler arasındaki çatışma ve müzakerelere odaklanarak hem 1960 sonrası Türkiye’indeki belediyelerin işleyişini ve bu işleyişteki devamlılıkları ve bu bağlamda belediye başkanlarının yerel siyasetteki etki ve gücünü kurumsal-yasal çerçevenin ötesine odaklanarak analiz eder.

İHYA, HİZMET, ISLAH: 2000'LER DİYARBAKIR'INDA MEKÂN POLİTİKASI

Dr. Fırat Genç
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Diyarbakır'ın tarihi kent merkezi Suriçi, 2015 yazında devletle PKK arasındaki çatışmasızlık sürecinin sona ermesinin ardından, kentsel mekânda topyekûn yıkıma yol açacak olan bir şiddet momentine sahne oldu. Eleştirel kent çalışmaları perspektifinden bakıldığında, ortaya çıkan şiddetin biçimi iki temel sorunun sorulmasını gerektirir: Diyarbakır Suriçi'nde fiziki çevrenin bütünüyle yıkımına, kentsel peyzajın adeta boş bir kanvas haline gelmesine yol açan iktidar stratejileri nasıl açıklanabilir? Şehirciliğin politik nitelikli şiddetin bir aracı olarak kullanılmasını mümkün kılan stratejilerin gerisindeki mekânsal tasavvur ve imgelemler nelerdir?

Bu sunum bu soruların yanıtlarını 1999-2014 dönemine, yani şiddet momentinin öncesine odaklanarak tartışmayı önermektedir. Şiddet anının kendisine, şiddet araçlarına ya da şiddetin sonuçlarına odaklanmak yerine, çatışmasızlığın baskın olduğu bir konjonktürde Suriçi'nin siyasal iktidar temsilcileri ve kamu idarecileri tarafından nasıl görüldüğünü, hayal edildiğini ve tasarlandığını tartışmaktadır.

Sunum boyunca üç temel argüman öne sürülmektedir:

Birincisi, kentsel yönetim bağlamında 1999-2014 yılları arasında Kürt hareketi ile AKP/devlet arasındaki ilişki “rekabetçi bir aradalık” durumu olarak tanımlanabilir. Bu yıllarda kentsel yönetim alanı sınırları keskin biçimde tanımlı siyasal güçler arasında katı biçimde bölünmüştür. Diğer yandan kentsel ekonomik gelişmenin ne yoldan sağlanacağı gibi kimi kritik konularda bu iki rakip cephe

arasında adı konmamış ama belirgin bir mutabakat söz konusudur. Bu iki zıt dinamiğin keşişiminde ise Suriçi, yapılı çevre üzerinden süregiden bir hegemonya mücadelesinin odak noktalarından biri haline gelmiştir.

İkincisi, bu dönemde hükümet çevrelerinin ve kamu idaresi aktörlerinin geliştirdiği söylemsel repertuarda “hizmet” nosyonu öne çıkmaktadır. 1990’lı yılların açık şiddetle örülü devlet imgesine karşı “hizmetkâr devlet” imgesini yerleştirmeyi hedefleyen bu kalkınmacı yönelim, hizmeti bir vaat ve ideal olarak siyasal söylemin merkezine yerleştirir. Kavramsal açıdan bakıldığında ise medeniyetler beşiği olarak Suriçi’nin ihyası vaadi, bizatihi Suriçi’nin bir mekânsal gösterene dönüşmesi olarak yorumlanabilir. Bir diğer deyişle, Suriçi’ndeki fiziki yapı, politikanın mekânsallığının çarpıcı biçimde tezahür ettiği bir mecra olarak okunabilir.

Üçüncüsü, Diyarbakır ve Suriçi ihya edilecek, yeniden ayağa kaldırılacak bir medeniyet beşiği olarak hayal edilirken, bunla eş zamanlı olarak ıslah edilmesi, denetim altına alınması gereken bir korku nesnesi olarak tasavvur edilmektedir. Şehir mekânı barındırdığı çatışmalar ama aynı zamanda karşılaşma imkânlarıyla, bir dejenarasyon kaynağı, toplumsal bağların çözülmesine neden olan bir şer yuvası olarak düşünülmektedir.

2000'LER DERSİM'İNDE MEKÂN POLİTİKALARI

Dr. Gözde Orhan
Altınbaş Üniversitesi

Bu bildiri, Türkiye'nin diğer kentlerine kıyasla hayli farklı kültürel ve politik özellikler gösteren Dersim'deki mekân üretim süreçlerini, kent in aktörlerine ve bu aktörlerin stratejilerine odaklanarak incelemektedir. Kent mekânının ve doğal mekânların OHAL'in kalkmasından bu yana hızla değişip dönüştüğünü, bunun hem bir tür "sivilleşme" hem de sermayenin "dokunulmamış" yerlere doğru coğrafi hareketinin bir parçası olarak okunabileceğini savunmaktadır. 2000'lere kadar, güvenlik önlemlerinin bir sonucu olarak kentin doğal mekânları görece bozulmadan kalabilmiş, kent merkezi ise kirdan kente göçün belirlediği yoğun bir yapılaşmayla karşılaşmıştır. Ancak Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidar olmasıyla aynı döneme denk düşen OHAL'in kalkması süreci, Dersim'in bir dizi mekânsal ve ekonomik stratejiyle tanışmasını beraberinde getirmiştir.

Devletin büyük oranda kurumlar aracılığıyla soyunduğu bu mekânsal dönüşüm karşıısında devlet dış aktörler de gçleriyle orantılı olarak mekânda iz bırakacak yöntemler icat etmiştir. Bunlar, kapsam ve etki açısından daha çok sembolik müdahaleler olsa da mekânın yeniden temellük edilmesi olarak düşünülebilir. Geniş bir çerçeveden ele alınan bu giriőimler, devlet-dış aktörler tarafından yeniden üretilen kimlik kurulumlarıyla yakından iliőkilidir. Dolayısıyla, mekân hem kimlikleri yeniden üreten hem de belli kimliklerin temsilcisi görünümündeki aktörlerin ürettiği Őeyler olarak incelenmiştir.

FİNANSALLAŞMA HEGEMONYA VE SERMAYE BİRİKİMİ ÜÇGENİNDE 2000'LERİN İNŞAAT STRATEJİSİ

Dr. Melih Yeşilbağ
Ankara Üniversitesi

Bu çalışma 2000'li yılların başlarından itibaren ivmelenen, ülke ekonomisindeki rolünü belirgin bir şekilde arttıran ve yakın zamana kadar da bu rolü koruyan inşaat sektörüne dair ekonomi politik temelli bir bilanço çıkartmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, öncelikle inşaat sektörünün bu dönemdeki performansı irdelenecek, ardından söz konusu performansı mümkün kılan faktörlere dair bir tartışma yapılacak ve son olarak sektördeki güncel tıkanıklık durumu mercek altına alınacaktır. 2000'li yıllarda inşaat sektörünün üretim hacmi, büyüme hızı ve ülke ekonomisindeki payı gibi temel göstergeleri yalnızca önceki dönemlere göre belirgin ve süreklilik arz eden bir yükseliş trendi izlemekle kalmamış, uluslararası karşılaştırmalı bir perspektifle de ayrıksı bir düzeye erişmiştir. 2016 sonunda toplam katma değer %9,7'sini üreten inşaat sektörüyle Türkiye, bu gösterge açısından tüm OECD ülkeleri arasında açık ara birinci konumda olduğu gibi, 2008 krizinde inşaat ve emlak temelli krizler yaşayan İrlanda (%11,7) ve İspanya (%10,7) gibi ülkelerin kriz öncesi pozisyonuna yakın konumdadır. Bu göstergeler, 2000li yıllarda bir tür “inşaat patlaması” yaşandığı hipotezini desteklemektedir. Söz konusu patlamanın nasıl mümkün olabildiği sorusu bir dizi faktörün birlikte ele alınmasını gerektirmektedir. Bu dönemde makroekonomik göstergelerin kısmi bir istikrara kavuşması ve finansallaşmanın derinleşmesi borca dayalı bir inşaat hamlesi için elverişli koşullar sağlamıştır. Kentli hane halkı sayısının görece yüksek seyreden artış hızı ve var olan konut stoğunun

önemlice bir bölümünün yenilenme ihtiyacı da sektöre itki sağlayan talep taraflı faktörler olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, bu dönemde inşaat sektörü Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetlerinin yapılı çevre üretimi alanına yaptıkları sistematik müdahalelerin damgasını net bir biçimde taşımaktadır. Daha önce piyasaya açılmamış olan kamu arazilerinde yoğun bir metalaşma dalgası, TOKİ'nin olağanüstü kaynak ve yetkilerle donatılmış bir “süper kurum”a dönüştürülmesi ve süreklilik arz eden bir mega projeler hamlesinden müteşekkil bir sacayağına oturan bu stratejik yönelimin inşaat patlamasında büyük bir rol oynadığı görülmektedir. Yapılı çevre üretiminin tüm dünyadaki yükselişini sermaye çevrimleri mantığıyla açıklayan eleştirel literatür, AKP'nin inşaat tercihinine dair faydalı bir giriş noktası sağlamakla beraber, inşaat sektörünün 2000'li yıllarda kazandığı önem salt bu faktörlere indirgenemez. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye’de gözlenen inşaat furyası, makroekonomik rasyonellerle sınırlı basit bir öncelikli sektör tercihinin ibaret olmayıp üretimden yeniden dağıtıma, rant paylaşımından istihdam ve sosyal politika rejimine, sınıf oluşum süreçlerinden sermaye fraksiyonları arasındaki güç dengelerine ve devletin düzenleyici mekanizmalarına bir dizi farklı düzey ve alanı kat eden bir stratejinin çıktısı olarak görülmelidir. Sektördeki gelişmelerin çeşitli veçheleriyle kamuoyunda hararetli bir tartışmanın konusu olması, inşaat stratejisinin çok katmanlı ekonomi politik işlevlerinin sonucudur. Böyle bir analiz ışığında sektördeki güncel göstergelere bakıldığında, bu güne kadarki “palyatif” çözümlerle geçirilemeyecek bir yapısal kriz dinamiği tespit etmek mümkündür. Ne var ki, konut kredisi piyasalarının birincil riski oluşturduğu küresel örüntülerin aksine, Türkiye’deki en önemli risk kaynağı müteahhit borçlarıdır.

7. Oturum:

TÜRKİYE SİYASETİ:
TARİH, İDEOLOJİLER VE
HUKUK

CUMHURİYET'İN İLK İÇ SÜRGÜNÜ İZİNDE BELLEK VE KİMLİK: TÜRKİYE ÇERKESLERİNİN DİASPORA İNŞASI

Dr. Eylem Akdeniz Göker

Altınbaş Üniversitesi

İmparatorluk döneminden devralınan demografik mühendislik pratiği Cumhuriyet dönemi inşa sürecinde devletin şiddet repertuarında berdevamdır. Nüfus düzenlemeleri ve iskân politikaları Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin devlet-inşa ve ulus-inşa süreçlerinin temel biçimleri olagelmıştır. 1922-1923 yılları arasında gerçekleşen Gönen-Manyas Çerkes sürgünü, Cumhuriyet kurulmadan hemen önceki süreçte rejimin “itaatsiz unsurlarla” başa çıkma yöntemlerini netleştirmesinde bir tarihsel dönemeci işaret etmektedir. Gönen, Manyas ve Bandırma'nın on dört köyünün topluca yerlerinden edilmesi, rejimin kurucu unsurlarına, devlet otoritesine karşı çıkmamanın toplumsal maliyetlerini muhaliflere belletmede, zorunlu iskân stratejilerin oynadığı rolü tartma imkânı sağlamıştır. Sürgün kararının kaldırılmasıyla Çerkesler mülksüzleşmiş ve yoksullaşmış olarak eski yerleşim yerlerine geri dönebilmişlerdir. Kararın geri alınması, sürgüne tabi tutulan köylerin karara mukavemet göstermemeleri ve iç sürgün stratejisinin kurallarını harfiyen uygulamalarıyla açıklanır. Bu çalışma, sürgün sonrasında Türkiye Çerkeslerinin kimlik müzakerelerini ve Çerkes toplulukların “Türklük”e entegre olma ve hayatta kalma stratejilerini ‘sürgün’ deneyiminin izlerini sürerek tartışma iddiasındadır. Ulus-devletin inşa sürecinin belli bir uğrağında gerçekleşen Gönen-Manyas Sürgünü, Çerkeslerin “Türklük”e entegre olmada benimseyecekleri stratejileri tartmaları açısından da önemli bir dönemeci ifade eder. Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında yaşayan Çerkesler, yönetici seçkinlere ve ev

sahibi topluma sadakatlerini kanıtlayabilmek amacıyla etnik kimliklerini gizleme; etnik kimliklerini sınırlı bir kültürel alana hapsederek otantik bir unsura indirgeme; yönetici seçkinlerle çeşitli düzeylerde ittifaklar kurma ve devletin şiddet aygıtının gönüllü neferleri olma stratejilerini benimseyerek hayatta kalmaya çalışmışlardır. Nispeten dar kapsamlı sayılabilecek bir zorunlu göç hareketi olarak Gönen-Manyas sürgünü, Çerkeslerin kolektif hafızalarında 1864 Büyük Sürgünü ve trajedisini tazelemiş, Çerkes topluluğunun içerisinden yükselebilecek muhtemel muhalif seslerin çok önceden bastırılmasına zemin teşkil etmiştir. Sürgün, bu bakımdan, kolektif cezalandırmanın kolektif belleksizlikle neticelenmesini sağlayarak, Türklük Sözleşmesi'nin önemli maddelerinden biri olan muhataralı konularda suskunluk performansı sergilemeyi Çerkeslerin temel hayatta kalma stratejilerinden biri haline getirmiştir.

1970'LER TÜRKİYE'SİNDE KENTSEL POPÜLİZM: "UMUDUMUZ ECEVİT"

Dr. Mehmet Ertan
Düzce Üniversitesi

Türkiye'de 1960-1980 arası dönemin sosyal tarihine damga vuran olgu hiç şüphesiz ki kentleşme olmuştur. 1960 yılından 1980 yılına kadar Türkiye nüfusu 27.754.820'den 44.736.957'e yükselerek yaklaşık 1,5 kat düzeyinde artarken, kentli nüfus aynı dönemde 8.859.731'den 19.645.007'e çıkarak neredeyse 2,5 kat düzeyinde artmıştır. Yani kentleşme oranı genel nüfus artışının üzerinde olmuştur. 1960'da ülke nüfusunun %31'i kentlerde yaşıyorken, bu oran 1980'de %44'e yükselmiştir. 1970'lerin sonuna gelindiğinde artık Türkiye'nin üç büyük ilinde, İstanbul, Ankara ve İzmir'de, yaşayan insanların %60'ı gecekondu bölgelerinde ikamet etmektedir.

Yine bu döneme, özellikle de 1970'lere damgasını vuran bir de siyasi figür vardır: Bülent Ecevit. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Ecevit genel başkanı olduktan sonra yapılan iki genel seçimden de birinci parti olarak çıkmayı başarmıştır. Türkiye'nin çok partili siyasi hayatında CHP'nin -1960 darbesinin hemen ardından gerçekleşen 1961 seçimleri haricinde- sadece Ecevit liderliğinde girdiği seçimlerden birinci parti çıkabilmiş olması, Ecevit'in yükselişini daha da ilgi çekici kılmaktadır.

Bu makale, 1970'lerde Türkiye siyasetine damgasını vuran bir siyasi fenomeni, yani Ecevit'in yükselişini, yine bu dönemin toplumsallığına damgasını vuran kentleşme ekseninde ele almaya çalışacaktır. Ecevit liderliğinde CHP'yi 1970'lerde Türkiye'nin birinci partisi yapanın, CHP'nin kentleşmeyle dönüşen Türkiye'de göçmenlerin temel beklentilerini karşılayabilecek bir siyasi pozisyon alabilmesi olduğunu iddia edecektir. Makalede, öncelikle,

Türkiye'nin 1960-1980 arası dönemde yaşadığı kentleşme süreci, bu sürecin kentsel alanda yarattığı dönüşümler ve kente gelen yeni göçmenlerin temel beklentileri, kent sosyolojisi literatürüne atıfla ele alınacaktır. Türkiye'nin kentleşme süreci ile Ecevit'in yükselişi arasındaki kavramsal köprüyse popülizm olacaktır. Popülizmi, siyaseti halk ve egemen güçler arasında kurulan dikotomi üzerinden okuyan bir siyasi söylem olarak ele alacak olursak, Ecevit'in siyasi duruşunu popülist olarak nitelendirebilmek mümkündür. Makale, Ecevit'in popülist söyleminin 1970'lerde giderek büyüyen bir oy deposu olan göçmenlerin temel ihtiyaçlarına, yani kente tutunma ihtiyaçlarına nasıl karşılık verdiğini ve göçmenleri CHP etrafında nasıl kenetlediğini incelemeye çalışacaktır.

MAHKEMELERDE YENİDEN YAZILAN TARİH: 12 EYLÜL SİYASİ DAVALARINDA KURGULANAN GEÇMİŞ

Seval Gülen

Boğaziçi Üniversitesi

Türkiye’de 12 Eylül 1980’de gerçekleşen askeri darbe sonrasında, 1970’lerde aktif, örgütlü ve kitlesel olan birçok siyasi parti, siyasi örgüt, sendika, dernek ve vakıflara davalar açıldı. Barış Derneği de bunlardan biriydi; fakat hem barış talep eden bir sivil toplum örgütü olması hem de üyelerinin ünlü, elit ya da aydın gruplardan gelen kişilerden oluşması nedeniyle kamuoyunda en çok yankı bulan davalardan biri oldu. Kamuoyunun bu ilgisini, hem dönemin gazetelerindeki ilgili haber ve yorumlarda hem de duruşma savcı ve hakimlerinin dava boyunca kendilerini baskı altında hissettiklerini ifade eden duruşma tutanaklarında bulmak mümkündür.

Bu sunumda, öncelikle Barış Derneği’nin kuruluş öyküsü hakkında kısa bilgi verilecek, ardından dernekle ilgili davanın açılma sürecine geçilecektir. Davayla ilgili genel bilgiler verildikten sonra, dava dosyası içinde yer alan Esas Hakkındaki Mütalaa ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Bu inceleme sırasında asıl vurgulanmak istenen, davayı yürüten hakim ve savcıların, 12 Eylül darbe dönemi ve öncesi için yaptıkları siyasi ve tarihsel analizler ve yorumlardır. İddia ve karar makamındaki bu hukukçuların, dava duruşmaları sırasında eski ve yeni dünya düzeni tanımlamaları yaptıkları, Türkiye’nin buradaki yerini ve rolünü belirledikleri ve çeşitli siyasi ideolojiler ve grupların yurt içi ve yurt dışındaki Türkiye’ye yönelik faaliyetleri üzerinde durdukları gözlemlenmektedir.

Bu türden siyasi parti ya da örgütlere, sivil toplum örgütlerine açılmış davalarda, savcı ve hakim statüsündeki hukukçular tarafından yapılan siyasi ve tarihsel analizleri ve yorumları analiz ederek, Türkiye’de hukuk ve siyaset ilişkisini ele alan literatüre katkı sunmak amaçlanmaktadır.

TOPLUMSAL HAREKETLER VE HUKUK BAĞLAMINDA ADLİYE ÖNÜ EYLEMLERİ: 90'LARA BİR BAKIŞ

Arş. Gör. Rüya Yüksel
Altınbaş Üniversitesi

Toplumsal hareketler ve hukuk arasındaki ilişkilerin Türkiye örneğinde, davalar aracılığıyla yürütülen toplumsal mücadelelerin 90'lardan günümüze giderek yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Farklı sosyal hareketler farklı davalar için adliye önlerinde bir araya gelerek basın açıklaması, pankart ve döviz açma, davalara katılım gösterme, medya ve sosyal medya yoluyla davalara çağrı yapma, davalardan sosyal medya yayını yapma gibi yöntemlerle çeşitli eylemler düzenlemekte ve kamuoyu oluşturmaya çabalamaktadır. Bu çalışmada, toplumsal hareketler ve hukuk arasındaki ilişkilerin 90'lardaki ve bugünkü durumunun karşılaştırması ile değişen hukuk, toplum ve siyaset ilişkisine ışık tutulması amaçlanmaktadır.

Bugün adliye önlerinde eylemlilik yaratan davalar medya ve sosyal medyada görünürlükleri doğrultusunda şöyle kategorilendirilebilir: devletin taraf olduğu davalar (polis/asker şiddeti ve devlete karşı işlenen suçlarla ilgili/siyasi davalar), kadın ve LGBTİ+ cinayeti davaları ile taciz/tecavüz davaları ve iş cinayeti davaları. Hukuk hem hak talep edilen bir alan hem de bir baskı unsuru olarak iktidarlarca toplumsal muhalefeti bastırmak için kullanılabilen bir alandır. Bu bağlamda yukarıdaki kategoriler arasında şöyle bir ayrıştırma yapılabilir: Polis/asker şiddeti, kadın ve LGBTİ+ cinayeti ve iş cinayeti davalarında toplumsal muhalefetin hukuk alanına başvurduğu ve müdahale ettiği bir durum söz konusuysa, devlete karşı işlenen suçlar, terör ve siyasi suçlar gibi suçlarda ise devle-

tin/iktidarın/yargının /hukukun toplumsal muhalefeti hukukun alanına çektiği ve kriminalize ettiği bir tablo söz konusudur.

90'lara söz konusu kategoriler üzerinden bakıldığında bugün özellikle cinayet davalarının öne çıktığı örnekleri 90'larda görmek mümkün değildir. Kadın hareketinin hukukun alanında özellikle yasaları değiştirmeye yönelik eylemleri vardır ancak bunlar sokak eylemleri ile gündeme getirilmektedir. LGBTİ+ hareketinin örgütlenmesi çok yenidir. İşçi sınıfı hareketi için de hukuk böyle bir mücadele alanı değildir. Siyasi davalar kategorisinin alt kırılımlarında polis/asker şiddeti davaları kamuoyu gündemine gelmektedir ancak ses getiren ve sonuç elde edilebilen belli başlı örnekler yer almaktadır. Siyasi suçlar, devlete karşı suçlar ya da terör suçlarına ilişkin davaların daha sıklıkla gündeme gelen davalar olduğu görülmektedir. Yani 90'larda, hukukun ve iktidarın toplumsal muhalefeti hukuk alanına çektiği ve kriminalleştirdiği örnekler ön plandadır. Yanı sıra, 90'lar toplumsal hareketlerin sokakta görünürlüğü bugüne göre çok daha güçlü olduğu bir dönemdir.

Davaların gündeme getirilmesi ile adliyelerin birer eylem alanına dönüştüğü iki örnek devletin taraf olduğu davalar kategorisinden çıkmaktadır. Polis /asker şiddeti kategorisinde polislerin gözaltında işkence yaptığı ve kamuoyunda Manisalı Gençler Davası olarak bilinen bir grup gencin terör suçundan yargılanması ve sonrasında açılan işkence davası ses getirmiş ve davalar çok sayıda kişinin katılımı ile gerçekleşmiştir. Siyasi davalar kategorisinde ise simgesel bir örnek 1995'te Yaşar Kemal'in Der Spiegel'e yazdığı bir yazı dolayısıyla terör suçundan DGM'de yargılanmasıdır. Bu dava, Yaşar Kemal'in suçuna iştirak ettiklerini ifade edenlerin kendilerini ihbar etmek için uzun kuyruklar oluşturdukları eylemliliklere ve Düşünce Suçuna Karşı Girişim'in kurulmasına da sahne olmuştur.

Bugünden geçmişe baktığımızda, 90'lardaki davalarda iktidarın bir cezalandırma aracı olarak yargılama alanına toplumsal hareketleri çektiği bir tablo varken, bugün hareketlerin hukuk alanına girip oranın birer aktörü olarak hak talep ettikleri vakalar söz konusudur. 90'larda yasa değişiklik talepleri ön plana çıkarken bugün yasaların

uygulanması talebi ön plandadır. 90'larda daha parçalı ve çeşitli, rekabet içinde bir yargı söz konusuyken bugün nerdeyse homojen hale gelmiş tek parça bir görüntü söz konusudur. Bugün hukukun toplumsal hareketler ve devlet/hükümet arasında bir mücadele alanına dönüştüğü ve Bourdieu'nün yargısal alanındaki oyuncular olarak yer aldıkları örnekler giderek artmakta ve öne çıkmaktadır.

1990 SONRASI TÜRKİYE'DE DİN ÇALIŞMALARI: DİNİN KURAMSAL VE SİYASAL (YENİDEN) İNŞASI

Dr. Selin Dingiloğlu
Üsküdar Üniversitesi

Sunumda 1990 sonrası Türkiye’de akademik din çalışmalarının yeniden inşası kuramsal, yöntemsel ve kurumsal boyutlarıyla tartışılmaktadır. Son on yıllarda dinin siyasal ve toplumsal alandaki etki ve görünürlüğünün artmasına paralel olarak, din üzerine akademik çalışmaların sayısında da bir artış gözlenmektedir. Öte yandan dinin akademik bir inceleme nesnesi olarak inşası da kendi başına bir inceleme alanıdır ve özellikle Türkiye’deki ilgili akademik literatürün kör noktalarından birini teşkil etmektedir. Din üzerine çalışmak demek neyi ve nasıl (hangi yöntemsel araçlarla) çalışmak demektir? Hangi düşünce, inanç, değer ve söylemler dinsel kategorisi altında toplanmaktadır? Bu çalışmanın kurumsal altyapısı nasıl örgütlenmiştir? Ve tüm bunlar bize dinsel-siyasal arası ilişkiye dair neler söyler?

Sunum bu tartışmalara, Türkiye’de yakın dönemde hem kurumsal hem de kuramsal ve yöntemsel olarak ilahiyat çalışmaları/fakülteleri dışında bir din (özellikle de tasavvuf) çalışmaları alanının inşasına odaklanarak değinmektedir. Tasavvufun, ilahiyat fakültelerine bağlı programlarda ayrı bir bilim dalı olarak kabul görmesi, oldukça geç bir tarihte gerçekleşmiştir (1991). 2000’li yıllarda ise, ilahiyat fakültelerinin bu en genç bilim dalına odaklanan, fakat ilahiyat lisans programlarının uzantısı olmayan ve bu alanda bir denklik sunmayan tematik enstitüler kurulmaya başlanmıştır. Bu çalışmada söz konusu enstitülerin program amaçlarına ve faaliyetlerine değinen rapor ve benzeri belgelere, müfredat içe-

riklerine ve öğretim üyeleriyle yapılan mülakatlara dayanarak, kendini ilahiyat programlarının ve diğer sosyal, siyasal ve beşeri bilimsel çalışmaların alternatifi olarak gören bu yeni din çalışmaları alanı incelenmektedir.

Bu noktada karşımıza iki temel tartışma çıkmaktadır. İlahiyat fakültelerinin aksine din adamı yetiştirme ya da dinsel/mezhepsel ihtiyaçlara hitap eden bir bilgi üretiminin ötesine geçmek; dini sosyal-inşacı bir yöntemle toplumsal, siyasal ve tarihsel bağlamlara indirgeyen sosyal bilimsel yaklaşıma alternatif üretmek. Bu iki iddianın kuramsal ve yöntemsel karşılığı ise iki eksende özetlenebilir: Dinsel deneyim, indirgemeciliğe karşı fenomenolojik hermenötik olarak adlandırabileceğimiz, sosyo-politik/tarihsel biçimlenişleri paranteze alan bir özsel süreklilik içinde okunmaktadır. Bu açıdan, bu enstitülerde hermenötik metin okumaları odaklı bir müfredat uygulanmaktadır. Ayrıca cari gerçekliğin ve gündelik deneyimin ötesine uzanan her türlü “aşkın anlam” arayışı, dinsel kategorisinin ve dolayısıyla din çalışmalarının konusu olarak görülmektedir.

Bu tercihler ise, özellikle yapılan mülakatlarda gözleendiği üzere, bir dizi siyasal ve toplumsal gelişmeyle gerekçelendirilmektedir. İlahiyatta olduğu gibi ancak uzmanların üretebileceği ve tartışabileceği, teknikleşmiş bir din bilgisinin hitap kitlesinin sınırlılığı, dar mezhepsel ve teknik bilgi üretimi nedeniyle din ile ilişkinin tekleştirilmesi gibi eleştiriler öne çıkmaktadır. Oysa biçime değil öze odaklanan tasavvufun, somut biçimlenişlerdeki çoğulluğu kuşatabileceği, bu yönüyle de kentlileştikçe ve yaygınlaştıkça çeşitlenen ve hatta bireyselleşen dinsel deneyime hitap edebileceği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda sunum, söz konusu enstitülerin ve akademik alanın ortaya çıkışı ile toplumsal ve siyasal süreçler arasında yakın bağları da tartışmaya açmaktadır.

8. Oturum:

EMEK VE MAHALLE

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE ŞİRKET-İ HAYRİYE İŞÇİLERİNİN YERLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ VE BEKÂR BARINAKLARI

Doç. Dr. Nurşen Gürboğa
Marmara Üniversitesi

Bu çalışmanın odağını 1852-1945 yılları arasında Boğaziçi'nde yolcu taşıma hizmeti veren Şirket-i Hayriye işletmesi vapur işçilerinin erken cumhuriyet döneminde İstanbul'daki yerleşim örüntüleri ve bekâr işçilerin barınma biçimleri oluşturmaktadır. Çalışmada işçi sicil defterlerinde yer alan adres bilgileri çoklu mütakabiliyet analizi ve bulut analizi yöntemleri ile işlenmiş ve dönemin kartografik kaynaklarından üretilmiş GIS ortamında haritalandırılmıştır. Böylece işçilerin en yoğun yerleştikleri ikinci bölge olan Beyoğlu ilçesindeki dağılımı sokak düzeyinde görselleştirilmiştir. Beyoğlu ilçesi, Galata gibi yeni gelişen merkezi iş alanını ve İstanbul limanını kapsaması ve yoğun işçi göçüne ev sahipliği yapması itibarıyla İstanbul'un iktisadi, sosyal ve sınıfsal dönüşümünü en iyi yansıtan ilçelerden biridir. İlçeye bütünlüğünü veren bir diğer özellik ise işçilerin ağırlıklı olarak Trabzon ve Kastamonu vilayetlerinden gelen ve ailelerini memleketlerinde bırakan "bekâr" göçmen işçiler olmasıdır. İşçilerin yarıdan fazlasının evli olması ve yaşlarının 18 ile 65 arasında değişmesi, geçici işçiliğin belirli bir yaş kategorisine ait geçici bir tecrübe olmaktan çok ömür boyunca sürdürülen bir istihdam örüntüsü olduğunu göstermektedir. Bu işçilerin büyük bir kısmı, mevsimlik artış gösteren vapur seferleri için istihdam edilen yarı nitelikli ya da niteliksiz muvakkat/geçici işçilerden oluşmaktadır. Geçici göçmen işçilerin düzenli aralıklarla vapurlarda mevsimlik istihdamı kırdan kente emek göçünün varsayılandan daha yoğun olduğuna işaret etmektedir. Mevsimlik göçün düzenliliği ise

geçici işçilerin kent halkının olağan bir parçası olduğunu göstermektedir.

İşçilerin çoğu ana caddeler ve paralel sokaklarda yoğunlaşan işyeri ve kahvehaneleri, bir kısmı ise vapurları adres olarak göstermişlerdir. İşçi adreslerinin öbeklenmelerinde hemşerilik ağları ve işgücünün niteliği iki önemli düzenleyici olarak öne çıkmaktadır. Aynı bölgeden işçiler genellikle hemşerileri kahvehanelerde ya da aynı cadde ve sokaklarda öbeklenmişlerdir. Nitelikli ve yarı nitelikli gruplar ise Galata ve Kasımpaşa gibi niteliksiz emek gücünün yoğunlaştığı semtlerden çok Beyoğlu ve Tophane'ye yönelmişlerdir. Çalışma genel olarak kent yoksulları, işçiler ve emekçilerin erken cumhuriyet döneminde kentin sosyal topografyasındaki yerine ilişkin gözlemler yapmamıza ve bu gözlemlerden yola çıkarak kent tarihi, göç ve emek tarihinin temel sorularına mekândan bakmamıza imkân vermektedir.

İSTANBUL'DA YEREL SİYASET, İTTİHATÇILAR VE MİLLİYETÇİLİK, 1908-1925

Dr. Erol Ülker
FMV Işık Üniversitesi

Bu araştırma, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş süreci açısından büyük önem taşıyan 1908-1925 döneminde, İstanbul'da izlenen yerel politikaları konu almaktadır. 1908 Anayasal Devrimi'nden sonra önce dolaylı olarak, Ocak 1913'ten sonra ise doğrudan ve tekelden İmparatorluğu yöneten İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (İTC) Osmanlı başkenti İstanbul'daki faaliyetleri, araştırmanın temel konusunu teşkil etmektedir. Öncelikle İTC'nin İstanbul'da nasıl ve hangi toplumsal sınıflara dayanarak örgütlendiği ele alınmakta, Cemiyet ile loncalar arasındaki ilişkiler incelenmekte ve bu bağlantının Cihan Harbi sırasında İstanbul'un iâşe işleri açısından önemine vurgu yapılarak, bu esnada Kara Kemal çevresi etrafında merkezileşen sermaye birikim sürecine işaret edilmektedir. Araştırmanın ikinci bölümünde, İTC örgütlenmesinin, Mütareke döneminde ve işgal koşulları altında İstanbul'da ortaya çıkan direniş hareketi açısından önemine vurgu yapılmaktadır. Araştırmanın temel sorunsallarından bir diğeri ise, İstanbul'da yönetimin İtilaf kuvvetlerinden Ankara hükümetine geçmesinin ardından ve 1923 Şeyh Sait ayaklanmasına kadar geçen süre zarfında ortaya çıkan yerel iktidar mücadeleleridir. Bu esnada, şehrin yönetiminin nasıl şekillenmesi gerektiği ve Ankara'daki merkezi hükümetle ilişkileri, iktidar ve muhalefet blokları arasında sertleşen iktidar mücadelelerinin ana eksenini oluşturduğu tartışılmaktadır.

ON DOKUZUNCU YÜZYILDA İSTANBUL'DA İŞÇİ MAHALLELERİ VE SINIF OLUŞUMU

Dr. Akın Sefer

Koç Üniversitesi

Bu bildiri Tersane-i Amire ve çevresindeki işçi yerleşimlerine odaklanarak geç dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda üretim süreçlerinin ve ilişkilerinin dönüşümü, işçi sınıfı oluşumu ve kent modernleşmesi arasındaki bağlantıları inceliyor. Başkent'in en büyük askeri-sanayi tesisi olan Tersane-i Amire'de on dokuzuncu yüzyıl boyunca üretim ilişkilerinde ve işçilerin profilinde köklü değişimler yaşandı. Özellikle Tanzimat Dönemi'nde sanayileşme ve merkezleşmeyi hedef alan reformlarla birlikte ilerleyen ve yoğunlaşan bu dönüşüm sürecinin en önemli boyutlarından biri Tersane içinde düzenli, disiplinli, vasıflı ve ucuz bir işgücü yaratabilmektir. Bu dönem aynı zamanda kent ölçeğinde de çarpıcı dönüşümler yaşandığı bir sürece tanıklık ediyordu. Özellikle on dokuzuncu yüzyıl ortalarından itibaren kentin siyasi-iktisadi kalbinin Galata-Pera çevresine kaymasıyla birlikte bir yandan bu elitlerin yaşadığı ve kentsel modernleşmeye yönelik reformların hedef aldığı bölgelerle işçilerin giderek yoğunlaşmaya başladığı özellikle Haliç çevresindeki mahalleler arasında çarpıcı bir farklılaşma ortaya çıkmaya başladı. Bildiri Tersane-i Amire çevresinde yer alan mahallelerdeki yerleşim örüntülerine ve dinamiklerine odaklanarak kentin dönüşümü ve bu karşılığın ortaya çıkışıyla üretim ilişkilerindeki dönüşüm arasındaki ilişkiye vurgu yapıyor. Bir yandan Tersane'de yaşanan dönüşüm süreçleriyle çoğunlukla bu dönemde çalışmaya başlayan İngiliz işçilerin Hasköy'e yerleşmesi, buradaki fiziksel ve kültürel dönüşümlerde rol oynaması ve buradan ayrılmaları arasındaki ilişki inceleniyor. Bir yandan da Kasımpaşa'daki yerleşim örüntüleri örneğinde bu dönüşümlerle birlikte daimi işçiliğin yay-

gınlaşmasına paralel olarak daha önceleri geçici olarak çalışan göçmen işçilerin artık ailelerini de yanlarına getirerek kentin kalıcı sakinleri olma süreci anlatılıyor. Bu araştırmanın kaynakları büyük oranda Osmanlı ve İngiliz devlet arşivlerindeki belgelerle bu dönemde yayınlanan gazetelerden oluşmaktadır.

